

библиотека
**СВЕТОВНА
КЛАСИКА**

Хезиод

**ТЕОГОНІЯ
ДЕЛА И ДНИ
ОМІРОВІ ХИМНИ**

ХЕЗИОД ТЕОГОНИЯ, ДЕЛА И ДНИ. ОМИРОВИ ХИМНИ

Превод: Станка Недялкова

chitanka.info

ТЕОГОНИЯ

Нека във нашата песен от Музите първо да почнем,
що в Хеликон^[1] — планината висока и свята — живеят;
с меки нозе те танцуват покрай теменужния извор^[2],
също така край олтара на мощния Зевс, син на Кронос;
след като нежни тела си измият в Пермеския извор,
в Конския или в Олмей пребожествен, започват тогава
своите танци, които са пълни със хубост и прелест,
горе навръх Хеликон; заиграват със пъргави стъпки.
После потеглят, загърнати в гъста мъгла, и пристъпват
в нощния час, като леят със приказен глас песента си:
Зевс щитодържец възпяват, след туй господарката Хера —
в Аргос на почит е тя^[3] — как пристъпва във златни сандали,
също Атина — на мощния Зевс совооката щерка,
Феб Аполон, Артемида, която изпраща стрелите,
също така Посейдон земедържец, разтърсващ земята,
още Темида почтена и с чудния взор Афродита,
Хеба с венеца от злато, прекрасна Диона, а също
Япет, Лето, после Кронос с коварните мисли, и още
Еос, и Хелиос мощен, наред с тях сияйна Селена,
Гея, след туй Океан величав, черна Нощ, а след нея
всички безсмъртни в рода пресвещен, който вечно живее.
Нявга научиха те Хезиод на божествена песен^[4],
както пасеше овце на свещен Хеликон във полите.
Думи такива към мен промълвиха богините първо —
те, Олимпийските Музи, на Зевс щитодържеца щерки:
„Диви пастири, нещастни негодници, жалки търбуси!
Знаем как всички лъжи да направим на правда подобни^[5],
знаем и истини ний да говорим, ако пожелаем.“
Рекоха тъй на великия Зевс вернодумните щерки;
вейка цъфтяща от лавър^[6] откъсвайки, приказен жезъл
те ми подадоха, песен божествена вдъхнаха в мене,

всичко, което ще бъде, и всичко било, за да славя.
Те повелиха рода на безсмъртните аз да възпявам,
а пък със тях моите песни да почвам и с тях да ги свършвам^[7].
Ала защо ли съм седнал излишни неща да разправам?
Хайде, от Музите нека да почнем, що с химните свои
радват сърцето велико на татко си Зевс Олимпийски,
казвайки всичко сегашно и бъдно, и минало вече
в песен съзвучна; струи неуморно от техните устни
сладкият звук; и чертогът на татко им Зевс Гръмовержец
сmee се радостно, щом — като лилия нежен — гласът им
вредом се ширне; отеква върхът на Олимп белоснежен,
също палатите божи. Така те с гласа си омаен
в песен прославят почтения род на онези, които
бяха най-първо родени от Гея с Уран^[8] необятен,
също потомците техни^[9], които даряват богатата.
После запяват за Зевс — на безсмъртни и смъртни бащата, —
с него започват и с него завършват те своите оди:
пеят, че той превъзхожда по знатност и мощ боговете.
Сетне за хорския род и Гигантите силни запяват,
радват сърцето на Зевс, планината Олимп обитаващ —
те, Олимпийските Музи, на Зевс щитодържеца щерки.
Тях в Пиерия роди ги след връзка любовна със Зевса
Памет — или Мнемозина, — в хълмист Елевтер що царува,
тях — на злините забрава и отдих от тежките грижи.
Девет нощи се люби Кронид промислителят с нея,
влязъл далеч от безсмъртните в нейната свята постеля.
Щом извъртяха се всички сезони, след цяла година —
месеци много и дни дотогава изминали бяха —
с девет момичета тя се сдоби, а сърцата им вечно
бяха изпълнени с песни и сговор, без никаква грижа,
малко встрани от високия връх на Олимп белоснежен:
там са им танците буйни и чудните къщи пак там са.
Близо край тях пък живеят Харитите в радост и Химер —
още наричан Копнеж. С гласовете си нежни възпяват
всички закони в света и прославят достойните нрави
на боговете безсмъртни с пленителни прелестни песни.
С приказни химни, със танци божествени тръгват в наслада

те към Олимп и тогава отеква под техните звуци
земната твърд, от нозете им сладостен звън се надига,
щом се упътят към татко си, който царува в небето;
той гръмотевици мята и мълнии огнени стиска —
негови те са, откакто баща си със сила надмогна;
почест и дял справедливо на всички безсмъртни раздаде.
Ето такива неща Олимпийските Музи запяват,
щерките девет рождени на мощния Зевс светодържец:
те са Клео, Мелпомена, Полимния, още Евтерпа,
Талия, още Урания, с тях Ерато, Терпсихора,
също така Калиопа, между деветте най-отлична,
тъй като тя съпровожда царете почтени в делата.
Този от всички царе богохранни, когото съгледат,
щом се роди, и обсипят го с почест на Зевс дъщерите,
нему изливат те сладка роса на езика и после
медени думи текат от устата му. Всичките люде
гледат към него, когато съдебния спор разрешава,
давайки права присъда; със реч убедителна може
даже и страшна кавга начаса да приключи умело
(ей затова са разумни царете, че щом в агората^[10]
в грешка изпадне народът, премахват без трудност бедата,
сочат му правилен път, увещавайки с ласкави думи),
той като бог е почитан, когато в събрание дойде,
с чувства смирени го срещат и пръв сред тълпата изпъква —
ето такъв е на Музите светият дар за човека.
Тъй като Музите, още и бог Аполон далнометен,
правят да има певци, китаристи сред смъртните хора
(както от Зевс са царете), и този щастлив е, когото
Музите любят: текат от устата му сладостни звуци.
Случва се някой да страда в душата си, скоро ранена,
скръбен, с изтляло сърце, а певецът, на Музите служещ,
чутни дела на герои предишни да слани във химни,
също така боговете блажени, в Олимп господари:
мигом забравя нещастникът своите скърби и вече
грижи не помни — отвлича го бързо на Музите дарът.

Зевсови щерки, здравейте и дайте ми прелестна песен!

Светия род вий възпейте на тези, що вечно живеят:
Гея от звезден Уран ги роди, или бял свят видяха —
рождби на тъмната Нощ; а солено Море ги отхрани.
Думайте как най-напред богове и земя се явиха,
още реки и безбрежно море, във вълни побесняло,
яркосияйни звезди и широко небе най-отгоре,
после — от тях — боговете, които даряват благата;
как разделиха богатство и почести те помежду си,
също и как заживяха най-първо в Олимп многохълмен.
Ето това отначало, о, Музи, в Олимп господарки,
вие кажете ми, още кое измежду им бе първо.
Няма съмнение, Хаос възникнал е най-напред, после
Гея с широката гръд — нерушима опора на всички
вечни владетци на светлия връх на Олимп белоснежен,
с нея и Тартар мъглив на широкия свят във недрата,
още и Ерос — между боговете безсмъртни най-хубав^[11].
Той обезсилва телата, надвива в гърдите на всички
хора и всички безсмъртни ума и съвета разумен.
Ереб и черната Нощ пък от Хаос възникнаха, после
бяха родени Ефир^[12] и Денят лъчезарен; роди ги
Нощ, а зачена ги тя от любовната връзка със Ереб.
Гея роди пък най-първо Уран, със звезди изобилен,
колкото нея голям, та отвсякъде да я покрива —
тъй че да имат безсмъртните вечно надеждни устои.
Други чеда — планини — тя откърми, та нимфите горски
в прелестен дом да живеят сред техните дебри дълбоки;
още роди и безплодно море, във вълни побесняло —
Понт, — при това сам-сама, без любов възжелана;
а после легна с Уран и роди Океана дълбоковъртопен,
също и Кей, сетне Крий, а след тях Хиперион и Япет,
Тея и Рея, Темида и още със тях Мнемозина;
златовенчаната Феба и любвеобилна Тетия.
Кронос със хитрите мисли от тях най-последен^[13] роди се,
още най-страшен от всички — баща си могъщ той намрази.
Нейни чеда са освен тях Циклопите с дързост в сърцата:
Бронт и Стероп, а тъй също и Арг непреклонният духом —
мълнии те изковаха и гръм подариха на Зевса.

Те с боговете по всичко приличат си, имат обаче само едничко око на челото си точно в средата. С прякор Циклопи — или Кръглооки — зоват се, защото кръгло по форма око на челото си имат в средата; в работа те са самите изкусност, и крепкост, и сила. Още и други деца от Уран се родиха на Гея — три великана ужасни, — за тях дори думи не стигат: Кот и Бриарей, и Гиес — надменно, надуто потомство. Сто страховити ръце от плещите им махаха буйно, беше пък всеки от тях със глави петдесет и стърчаха те над набитото тяло върху раменете им силни; мощ непристъпна, сурова струеше от яките форми. Тъй че сред всички деца, от Уран и от Гея родени, те са ужасни най-много; та мигом изпита омраза техният татко и щом се родеше от тримата някой, нейде в недрата на Гея ги скриваше той — да не могат зрака да видят; Уран бе в наслада от своето злосторство. Стенеше Гея огромна, душата ѝ мъка гнетеше, и се зае да измисли злокобно и хитро коварство: без да се бави, създаде блестящата сива стомана, сърп изработи голям и децата си мили научи, вдъхвайки смелост със думи, печална в сърцето си благо: „Мои деца от баща нечестив, ако искате само мен да послушате, ний ще платим за позора ужасен, сторен от него. Та той пръв кроежи злодейски започна.“ Рече така, а страхът беше всички обзел — не продума никой. Но смелост обзе хитроумния Кронос грамаден. Тутакси той на свой ред отговори на майка си скъпа: „Майко, бих аз се наел да извърша самият такова дело, защото не мога да тача аз този омразник, татко ни, тъй като пръв той кроежи злодейски започна.“ Рече така. И зарадва се много огромната Гея, тури го скрит във засада, и още му даде в ръцете сърпа, озъбен злокобно, и цялата хитрост разкри му. После, донесъл нощта, Уран се завърна обширен, Гея обви, закопнял за любов, и върху ѝ разстла се. Лева ръка из засада тогава синът им протегна,

в дясната сърпа, озъбен злокобно, грамаден и дълъг,
сграбчи и бързо отсече той члена на своя родител,
после назад го захвърли, та нейде зад него да падне —
нищо напразно обаче ръката на Кронос не пусна;
колкото кървави капки прокапаха, всичките Гея
в своите недра ги прие и когато година изтече,
бяха родени Еринии страшни и мощни Гиганти
в святкащи бойни одежди и с копия дълги в ръцете,
още и нимфи, които Мелийски^[14] навред се наричат.
След като члена отсече със сърпа стоманен и после
хвърли го Кронос от сушата в бурната шир на морето,
дълго вълните го носиха; пяна се вдигаше бяла
в допир с безсмъртната плът — и във нея израсна девойка.
Тя до свещения остров Китера доплува най-първо,
после достигна до Кипър, от морски талази опасван.
Там върху сушата стъпи — почитана дивна богиня;
злак под краката ѝ стройни порасна и тя Афродита—
„Пянородена“, а още Китерия дивновенчана
бе назована от всички безсмъртни и смъртни, защото,
в пяна родена, най-първо до остров Китера достигна;
в Кипър бурлив се роди — затова Кипрогения също
казва се тя; Филомеда — задето възникна от члена.
Ерос ѝ стана придружник и чудният Химер я следва
още откак се роди и в кръга на безсмъртните влезе.
Ето със почест каква е дарена, какво отреди ѝ
още изпървом съдбата между богове и сред хора:
всички девичи раздумки, усмивки и хитри измами,
сладостна радост и тръпка любовна, и медена ласка.
Тези потомци, които създал бе Уран необятен,
сам той — баща им — зовеше със укорен прякор ТИТАНИ:
„Сили те тайно напругат за страшни дела и безчестни —
казваше той, — но да знаят, възмездие ще ги постигне.“
Ето кои сътвори пък Нощта: безпощадната Учас,
черната Гибел и още Смъртта, и Съня, и със него
Сънища цяло потомство; а Присмеха, тежката Горест
мрачната Нощ породи, без постеля да е споделила;
и Хесперидите също, които дърветата пазят

с чудните ябълки златни отвъд Океана прославен.
Керите — жал непознаващи, Мойрите също създаде:
те са Клото, а след нея и Лахесис, Атропа също
— хубаво, лошо отреждат на смъртните в люлката още,
всички простъпки преследват човешки, и божески също;
свойта чудовищна ярост богините^[15] нивга не спират,
тежко дорде не накажат всекиго, който е сбъркал.
Страшната Нощ подир тях сътвори Немезида — за всички
смъртни беда, — а след нея роди и Любов, и Измама,
също и пагубна Старост, и още Вражда упорита.
Злата Вражда пък роди изнурителен Труд и Забрава,
Глад, а освен това — Болки, донасящи сълзи обилни,
също и Схватки, и Битки, Убийства, Кланета, и още
— Свади, Лъжи, Препирни, Надприказване, Неуправия,
още Безумие — те по природа са свързани всички:
Клетва след туй — на беди спрямо хората земни тъй щедра,
колчем се някой кълне без принуда лъжливо пред други.
Понт пък създаде Нерей — от чедата му пръв и говорещ
винаги правда и нивга нелъжещ; наричат го старец,
тъй като той е безгрешен и кротък, извечната правда
помни и помисли благи и праведни в себе си храни.
После от връзката с Гея великия Тавмант създаде,
още и храбрия Форкий, Кето със прекрасните бузи,
също Еврибия — бие в гърдта й сърце от стомана.
Сам пък с Дорида се свърза Нерей — на течащия вечно
в кръг Океан чуднокосата щерка: така се родиха
многообични потомки божествени в морската пустош.
Те са Плото и Евкранта, Сао, Амфитрита и още
с тях и Евдора, Тетида, Галина и Главка,
също така Кимотоя, прекрасната Халия, Тоя,
с тях Паситея, Спейо и Евника със розови лакти,
още Мелита изящна, със тях Ерато, Евлимена,
Феруса, също Дото и Прото, Динамена, Актея,
с тях Лаомедия, също така Протомедия, още
с тях Галатея красива, Панопея, още Дорида,
с тях Хипотоя добра, Хипоноя със розови лакти,
също така Кимодока, която в морето лазурно

с Киматолега и със Амфитрита с нозете прекрасни
лесно смирява вълните и бурите в техния порив —
също Кимо и Ейона, и с хубав венец Алимеда,
с тях Главконома — усмихната все, Понтопория, още
с тях Леагора, и също така Евагора, Нисея,
с тях Пулиноя и също така Автоноя, Евпомпа,
с дивна снага и безупречна външност Еварна, Проноя,
още Менипа божествена, с прелестно тяло Псамата,
също Несо, Темисто, Лисианаса, с тях Немертея,
дето ума тя на своя безсмъртен баща притежава.
Тях — петдесет дъщери — ги създаде Нерей превъзходен,
те са в делата отлични, безукорни, винаги вещи.
Тавмант си взе за жена на дълбок Океан дъщерята;
тя пък — Електра — роди му стремителнобърза Ирида,
Харпии две дългокоси и зли — Аело, Окипета:
редом се носят в небето със птиците, с бурния вятър
махат крилете си бързо, подвластен им става просторът.
Форкий с Кето пък създадоха Грайите с нежните бузи.
Те сивокоси родиха се, Грайи затуй ги наричат
и боговете безсмъртни, а също и смъртните хора:
с пеплос красив Пемфредо, Енио пък със пеплос шафранов;
също Горгоните, дето отвъд Океана живеят
в крайните здрачни земи — с Хесперидите тъй звънкогласни;
те са Стено, Евриала и още Медуза злощастна
(щото единствено тя беше смъртна, а другите бяха
вечно безсмъртни и млади); и тъкмо със нея възлегна
в меки лъки Тъмнокъдрият^[16], в пролетни цветни ливади.
Щом от плещите Персей ѝ отсече главата, от нея
могъщ Хрисаор изскокна, и конят Пегас подир него.
Тъй бе Хрисаор наречен по златния меч, който носи
в своите ръце, а Пегас — че роди се наблизо, където
струите на Океан преминават; след туй от земята,
майка на всички стада, отлетя на Олимп и живее
там във двореца на Зевс и му гръм и светкавици носи.
Сам пък Хрисаор създаде триглав Герион, с Калироя
след като свърза се той — на могъщ Океан дъщерята.
Той, Герион, в Еритея, отвред от море обкръжена,

падна от меча Хераклов край своите тромави крави.
В същия ден пък героят с добичетата ширночели
мина по морския брод и към Тиринт свещен ги подкара^[17],
след като той Евритион пастира и Орт бе погубил,
там — във оборите мрачни отвъд Океана прославен.
Също Медуза роди в пещера и чудовище друго,
ни описуемо, нито подобно на смъртните хора,
ни на безсмъртните вечно — злата богиня Ехидна.
Нимфа до кръста е тя — живоока и хубавобуза,
змийско чудовище страшно, огромно — от кръста надолу,
цяло в петна, кръвожадно, в утробата земна стаено.
Там пещерата дълбока всред мрачни скали обитава,
от боговете безсмъртни и смъртните хора далече;
там отредиха за нея прекрасен палат боговете.
Дебне Ехидна ужасна под земната твърд във Арими,
тя не умира, дори не старее ликът ѝ прекрасен.
Казват, че страшният, нагъл и още престъпен Тифаон
с таз живоока девойка във брачен съюз съчетал се —
ето така тя зачена и грозно потомство създаде;
кучето Орт отначало роди — Герионов помощник;
после роди кръвожадния Цербер — ни описуем,
ни победим, — гръмогласното куче на Хадес, което
има глави петдесет и е яко, и още безсрамно;
трета роди се Лернейската хидра, в злините изкусна —
нея отхрани сама белоръката Хера, която
винаги гняв безпределен таи към Херакъл всемощен.
Падна обаче и тя от жестокия меч на Херакъл,
син Амфитрионов, Зевсов потомък; погуби я дружно
той с Иолай войнолюбец в съюз с плячконосна Атина^[18].
Също роди и триглава Химера, издишаща огън,
страшна, грамадна, със бързи крака и със сила огромна;
първата нейна глава е на лъв със очи искрометни,
втората — козя, а третата — змийска, на дракон ужасен;
лъв е отпред, а отзад пък е дракон, коза е в средата;
тя с потресаваща сила издишва пламтящи огънове;
Белерофонт благороден, възседнал Пегас, я погуби.
Още Ехидна създаде, от Орт във любов обладана,

гибелен Сфинкс^[19], сеещ смърт сред кадмейци^[20]; лъва на Немей^[21] —

него отхрани го Хера, на Зевс благородна съпруга,
после в Немейските хълми го прати — за хората напаст.
Там той погубваше хора от нейното обично племе,
власт разпрострял в Апесант и във Трет — планините Немейски;
бе поразен той обаче от страшната мощ на Херакъл.
С Форкий в любов съчетана, Кето най-накрая създаде
злата змия, що в самия далечен предел на земята,
скрити в недрата ѝ тъмни, всезлатните ябълки пази.
Ето такова потомство Кето създаде със Форкий.
Бурните речни потоци Тетия роди с Океана:
Нил и Алфей, Еридан със дълбоки въртопи, а също
Истър с красиво течащите струи, Стримон и Меандър,
Фасид и Рес, Ахелой със сребристи въртопи и още
Нес, а освен това Родий, Хептапорон, с тях Алиакмон,
Греник, а още и Есеп, Симунт пребожествен, а също
с тях и Пеней, и освен това Херм, чудноструйния Каик,
още Сангарий великия, Ладон, а също Партений,
Евен и Ардеск, а също така и Скамандър божествен.
Още роди и свещено потомство от щерки, които
вред по земята със цар Аполон и с Потоците речни
имат от Зевс участва да закрилят младежката възраст.
Те са Пейто и Адмета, Ианта, а също Електра,
още Дорида, Примно и Урания с образ божествен,
още Хипо и Климена, и Родия, с тях Калироя,
още Зевксо и Клития, Идия, а с тях Паситоя,
още Плексавра, след туй Галаксавра и чудна Дионаг
Мелобосида и Тоя, и с тях Полидора прекрасна,
с тях Керкейда с чудесна снага и Плуту волоока,
също така Персейда, Ианира, Ксанта, Акаста,
още Петрея пленителна, с тях Менесто, Евринома,
с тях Телесто със шафранния пеплос, Европа, Метида,
Тюхе, Евдора, Азия и с тях Калипсо чародейна,
също така Амфиро, Окироя и с тях Хризейда,
също и Стикс — най-личната тя е безспорно от всички.
Тези Тетия роди с Океан отначало, а после

имат и други след тях дъщери многочислени още:
три по хиляда е броят на стройните Океаниди;
вредом разпръснати, те обикалят земята, кръстосват
морските дълбочини и блестят сред богините вечни.
Толкова други реки, Океанови щерки, със грохот
дето текат, се родиха от властна Тетия, че даже
трудно е смъртен човек имената да каже на всички,
всеки познава обаче реките от своята област.
Тея роди пък великия Хелиос, ясна Селена,
още и Еос, която изгрява за всичките хора,
също така за владелците вечни в небето широко —
тези чеда тя зачена след буйна любов с Хиперион.
Крий пък се сля във любов със Еврибия, чудна богиня,
техни деца са огромен Астрей, още Палант и още
Перс, надминаващ по своята мъдрост и знания всички.
После пък Еос роди на Астрей ветровете могъщи
пъдещ мъглите Зефир и Борей вихрогонно пристъпващ,
още и Нот — синове на богиня със бог съчетана.
После роди ранобудната Еос звездата Зорница,
също звездите сияйни, които венчаят небето.
Стикс — Океанова щерка — събра се със Палант и после
в своите покои роди стройнонога Победа и Завист;
също тъй Сила и Мощ — величави чеда — тя създаде:
нямат си жилище свое далече от погледа Зевсов,
нито пък път освен този, по който повежда ги богът —
вечно седят те край Зевс, повелител на мълнии страшни.
Тъй бе решила безсмъртната Стикс — Океанова щерка —
в онзи от дните, във който Зевс Гръмовержец повика
всички безсмъртни в Олимп възвисен и им каза, че онзи,
който страната му вземе и в бой със Титаните влезе,
почест, която е имал по-рано между боговете,
пак ще запази и няма да бъде лишаван от дари;
свръх това, който при Кронос е бил недарен, непочетен —
той ще получи и почест, и дарове, както е право.
Първа пристигна тогава безсмъртната Стикс на Олимпа,
своите деца по съвест на баща си любим тя доведе.
Зевс я почете и с дарове той я обсипа обилни:

нея постави да бъде свидетел на божите клетви,
още при себе си взе да живеят чедата ѝ вечно.
Всичко изпълни изцяло и точно тъй, както по-рано
бе обещал, а самият той царствува властно над всички.
Феба дойде пък на Кей във горещо желаното ложе —
тъй се зачена в любов на богиня със бог и роди се
обична мила Латона, облечена в тъмносин пеплос,
ласкава с хората, също така с боговете безсмъртни,
блага, добра поначало, най-кротка в Олимп пребожествен.
Също роди се Астерия с име щастливо, която
Перс е отвел за любима съпруга в дома си обширен.
Нейно дете е Хеката, която от Зевс Олимпийски
тачена много е — той я обсипа със дарове скъпи:
нейна е част от морето безплодно и земната суша;
още получи и дял от звездния свод на небето,
радва се също на почит между боговете безсмъртни.
Даже и днеска, когато някой от смъртните хора,
както е ред, благосклонност измолва със хубави дари,
пак призовава Хеката; и почести лесно спечелва
този, комуто с готовност богинята чуе молбите:
тя му изпраща богатство, а силата идва със него.
Тъй че сред всички чеда, от Уран и от Гея родени,
тя получава свой дял, отреден от съдбата за нея:
нито със сила Кронид я измъчваше, нито отне ѝ
нещо, което по жребий Титаните бяха ѝ дали —
тя си запази дела от началото, също и своя
почетен дар на земята, в небето и в морските ширини;
нито получи по-малко, макар че бе щерка едничка,
даже обратно — със много повече Зевс уважи я.
Идва, при който поиска, на помощ и полза принася:
сяда в съда край царете почтени; когото желае,
него в събрание тя откроява да блесне пред всички;
колчем се стягат мъжете война душегубна да водят,
идва богинята в помощ на този, комуто поиска
тя да дари благосклонно победа и слава да прати.
Тя е добра към мъжете в игри, състезания също —
пак със подкрепа и помощ богинята идва тогава:

който със сила и мощ победил е, наградата щедра
лесно отнася със радост, рода си обсипва със слава.
Тя благосклонно помага на конника, щом пожелае;
също на тези, които в морето бурливо работят,
щом със молба призоват Посейдон Земертъсец и нея,
улов богат с лекота им изпраща богинята славна,
лесно назад пък го взема, в сърцето си щом пожелае;
заедно с Хермес множи във кошарите щедро стадата:
мощния едър добитък, козите немирно припрени,
още овце гъсторунни, в сърцето си щом пожелае,
прави от малко голямо, голямото в миг пък смалява.
Тъй че, макар и единствено чедо на своята майка,
сред боговете безсмъртни почетена с дарове тя е.
Сложи я Зевс да отхранва децата, които съзират
първом със своите очи светлината на зорката Еос.
Тъй че децата отхранва: това отредено ѝ беше.

Рея в любов пък със Кронос роди му блестящо потомство:
те са Хестия, Деметра и Хера със златни сандали,
също и страшния Хадес, в дворци под земята живеещ,
милост незнаещ какво е, и с тях Посейдон Земертъсец,
още и Зевс промислител, баща на безсмъртни и смъртни,
който със гръмове силни разтърсва земята широка.
Мощният Кронос поглъщаше всичките, щом в коленете
майчини дойдеха те от свещената нейна утроба —
беше загрижен, че друг измежду Уранидит^[22] славни
може сред вечно безсмъртните царската почест да има,
тъй като беше научил от звезден Уран и от Гея,
съдено че му било победен от сина си да бъде
въпреки своята мощ, по великата Зевсова воля.
Той оттогава очи не затваряше, вечно на стража,
своите потомци поглъщаше; Рея скърбеше безкрайно.
Тъкмо обаче преди да роди и бащата на всички
смъртни и всички безсмъртни — могъщия Зевс, — се помоли
Рея на татко си — звезден Уран, и на майка си Гея
някакъв план да измислят, детето си как да укрие,
щом го роди, и да бъде наказан лукавият Кронос,

който погуби баща си и своите потомци погълна.
Щерка си мила с готовност послушаха, туй като чуха,
после ѝ казаха те от съдбата какво е решено
между владетеля Кронос и страшния Зевс да се случи.
Те я изпратиха в Ликт, във земята на Крит плодороден,
щом като време дойде да роди тя детето си сетно —
славния Зевс, и от нея прие го огромната Гея,
там, във широкия Крит, за да бъде отгледан, възпитан.
Гея дойде тук в нощта бързопадаща и непрогледна,
първо във Ликт — на ръце тя донесе детето и скри го
в светите земни недра във една пещера предълбока,
вдън планината Егей, във гори непроходни обрасла.
Камък огромен, повит в пелени, пък предаде на Кронос —
мощния властник предишен, царуващ над всички безсмъртни.
Той го пое във ръце и го глътна в корема си хищно:
никак не заподозря той дори, че заместен със камък,
никакви грижи не знае и расне на воля синът му,
който със сила и мощ ще прогони баща си от трона,
цар измежду боговете ще стане самият той скоро.
Бързо растеше и крепнеше славното тяло на този
царствен владетел; вървяха една подир друга години,
мощният Кронос лукав по съвета разумен на Гея
беше измамен и пусна потомците свои отново,
сам победен от мощта и изкусния план на сина си.
Първо повърна той камъка, който бе глътнал накрая —
Зевс го постави в земята, браздена от пътища ширни,
в святата местност Пито, под Парнас разположена южно,
знак за да бъде навеки и чудо за смъртните хора^[23].
Той от оковите гибелни също избави и своите
чичовци, тъй като беше ги вързал баща му от глупост;
помнеха те с благодарност доброто, което им стори;
страшната мълния, гръм и блестяща светкавица нему
дадоха; бе дотогава ги крила обширната Гея;
в тяхната сила уверен, над смъртни и вечни той властва.
Япет Климена пък взе за жена — стройнонога
Океанида — и с нея във обща постеля той легна.
Тя му роди пък Атлас, със безстрашно сърце, а след него

даде живот на Менетий прославен, на хитрия, с остър ум Прометей, на безумния Епиметей, чрез когото злото докара, което мори хлебоядните хора, тъй като първи прие у дома си жената, която Зевс бе изваял^[24]. Менетий надменният беше пък пратен в Ереб от зоркия Зевс, що димяща светкавица хвърли — тъй наглостта му наказва и още нахалната дързост^[25]. Свода широк на небето крепи пък Атлас по принуда в края на земната твърд, Хесперидите дето живеят — там го подпира той вечно с глава и с ръце неуморно, — ето такава съдба промислителят Зевс отреди му. Зевс с несломими вериги скова Прометей хитроумен, с тежки окови го свърза, а тях пък за стълб закачи ги, още му прати орел дългокрил да кълве от дроба му, който безсмъртен пораства среднощем отново със толкоз, колкото целия ден ширнокрилата птица изяжда. Нея уби я Херакъл — на хубавонога Алкмена храбрият, славният син, — от бедата ужасна избави той Прометей и спаси го от страшните болки и мъки, както поискал бе Зевс Олимпийски, небето владеец, с цел да постигне Херакъл Тиванецът още по-гръмка слава, отколкото вече сред смъртните хора бе имал — ето така той почете сина си, тъй много прославен. Зевс овладя яростта си предишна, макар да бе гневен, дето със него по ум пожела Прометей да се мери. Нявга между боговете и смъртните беше решено жертвата как да делят^[26]. Но голям един вол той разсече и със готовност раздаде, опитвайки Зевс да измами: сложи пред всички месо и обилни със лой дреболии, с волски търбух ги похлупи върху разпростряната кожа, белите кости на вола пред Зевс пък с коварно изкуство той подреди и покрити със бляскава лой, ги положи. Тъй му продума тогава бащата на смъртни и вечни: „Япетов сине, прославен сред всички царе, о, любезни, колко пристрастно, нечестно извършил си тази подялба!“ Тъй подигра му се Зевс, непреходните мъдрости знаещ. Тези слова Прометей хитроумен отвърна тогава,

кротко усмихнат, но без да забравя за своите измами:
„Зевсе най-славен, най-мощен между боговете безсмъртни,
сам избери си дела, на сърцето ти който се нрави.“
Рече, замисляйки хитрост, а Зевс, преизпълнен със мъдрост,
ясно разбра хитростта и предвиди за смъртните хора
много злини във сърцето си — знаеше, те ще се сбъднат.
С двете ръце от дела си той бялата лой приповдигна,
в миг се ядоса в сърце си и ярост обхвана духа му,
виждайки белите кости на вола, поставени хитро.^[27]
Земните хора затуй оттогава на димни олтари
белите кости навред за безсмъртните вечно изгарят.
Зевс, събирач на мъглите, разсърди се много тогава.
„Япетов сине, мъдрецо, от всичките повече знаещ,
още от свойто лукавство ти, драги, не си се отказал“ —
рече ядосано Зевс, непреходните мъдрости знаещ.
Тази лъжа оттогава нататък запомни навеки,
вечния огън могъщ не дари на Мелийското племе —
смъртните хора, които по земната твърд обитават.
Знатният Япетов син го измами обаче, потули
искра сияйна от вечния огън в стъблото от нартекс^[28].
Жегна с това издълбоко душата на Зевс, що изпраща
гръм отвисоко — избухна във ярост сърцето му мило,
щом между хората зърна на огъня светлата искра.
Бързо за смъртните хора злина във замяна приготви:
куцият бог всеизвестен^[29] по Зевсова воля извая
глинена статуя, много подобна на скромна девойка.
А модроока Атина я сръчно със пояс препаса,
в дреха сребриста нагизди я, спусна с ръцете си хубав,
везан изкусно воал от главата ѝ — чудо и приказ;
дивен венец, от треви разцъфтели и свежи изплетен,
сложи на нейното чело богиня Атина Палада;
тя на главата ѝ тури и златна корона, която
куцият бог всеизвестен самичък за нея направи
с пръсти и силни, и сръчни, за да угоди на баща си.
Много изкусни картини — за чудо и приказ — на нея
бяха изваяни, всякакви диви животни, които
хранят земя и море — до едно удивителни твари,

сякаш че живи, със глас; съвършенство личеше във всичко.
Щом бе красивото зло за доброто приготвил в замяна,
Зевс я изведе пред всички безсмъртни и земните хора,
тъй украсена блестящо от щерка му с модрия поглед.
Унес обзе боговете безсмъртни и смъртните хора,
щом хитрината прикрита — за хората гибел — видяха.
Женският род и жените от нея в света произхождат,
с нея се слага начало на тяхното племе злотворно —
чума ужасна, която с мъжете смъртни живее,
спътница само в охолство, но никога в пагубна бедност.
Точно тъй, както пчелите в покритите кошери хранят
търтеи, дето са само във злите дела съпричастни —
целия ден без умора пчелите работят до залез,
трудят се те да изграждат от восъка бели килийки,
вътре в закрития кошер стоящите търтеи лесно
в своите търбуси изсипват добитото с чуждите мъки, —
също така на земята за зло на мъжете изпрати
Зевс Гръмовержец жените, в злокобни дела съпричастни.
Той им въздаде и друга злина да ги следва в живота:
който, избягвайки брака и тягостни грижи с жените,
иска да бъде неженен, постига го гибелна старост,
никого няма в утеха — дори да живее богато,
щом си отиде, далечни роднини разделят имота;
който пък случи съдба да живее във брак и да има
вярна съпруга, която по ум и сърце му допада,
злото при него с доброто в живота му вечно се бори.
Който се падне обаче да има негодни потомци,
той постоянно живее със мъка в ума и сърцето.
Никой изобщо не може да бъде спасен от злините.
Тъй че със никаква хитрост Зевс да измамиш не можеш.
Добре и сам Прометей — благодетелят, чедо на Япет —
тежкия гняв не избягна, а въпреки своята мъдрост
с яки вериги е вързан от Зевс по съдбовна принуда.

Някога още Уран, разгневен на децата си силни,
Кот, Обриарей и Гиес със здрава верига завърза,
завист изпитал за тяхната дръзка мъжественост,

още външност и ръст: под земята с широките друми ги прати.
Там пребиваваха те надълбоко във горестни болки —
чак до самия предел на огромната твърд на земята,
дълго изпитваха мъка, в сърцата си много скърбяха.
Мощният Кроносов син във съюз с боговете безсмъртни,
от чуднокосата Рея роден и на Кронос потомък,
горе на светло ги върна, последва съвета на Гея,
след като тя им разказа самата за всичко подробно —
как ще достигнат чрез тях до победа и бляскава слава.
Дълго се бяха сражавали в мъки, язвящи сърцата,
в бой боговете Титани и всички потомци на Кронос^[30] —
двете страни помежду си воюваха в яростни схватки:
бяха Титаните славни на Отрий, издигнат високо,
а на Олимп — боговете, които благата им дават:
тях чуднокосата Рея роди, с Кронос след като легна.
Те помежду си, изпитвайки гняв, що сърцата пробожда,
десет кръгли години подред непрестанно се биха:
никакъв край, ни развързка за нито една от страните
нямаше — бяха и двете еднакво далеч от успеха.
Щом предостави обаче на тримата Зевс от храната,
дето ядат боговете — нектар и амброзия дивна, —
в тяхната гръд се надигна мъжествена сила, сърцатост.
След като с чудна амброзия, още с нектар ги засити,
тъй им продума бащата на хората и боговете:
„Чуйте ме, светли чеда на Уран и на Гея, да кажа
туй, за което сърцето във моите гърди повелява.
Вече отдавна се бием, враждебни едни къмто други,
всеки бял ден, за да можем победа и власт да постигнем
ние — потомци на Кронос, срещу боговете Титани.
Своята сила огромна и мощни ръце покажете
вие като врагове на Титаните в битка ужасна,
спомняйте благата дружба, а също какво преживяхте
в мрака мъглив, оковани без жалост, преди да ви върнем
горе отново на светлото ние по собствена воля.“
Рече така; на свой ред безупречният Кот му отвърна:
„Зевсе божествен, не казваш незнайни неща — и самите
ние разбираме колко по мъдрост и ум си над всички,

ти за безсмъртните стана защитник от ледена гибел.
Твоята мъдрост добра от жестоки окови спаси ни,
ние обратно от мрака мъглив се завърнахме, царю,
там патила претърпяхме, Крониде, невъобразими.
Тъй че със твърдо сърце ний сега и със воля разумна
в страшната схватка ще бъдем на помощ на вашата сила,
яростни битки срещу Титаните ние ще водим.“
Рече така. Боговете, които даряват благата,
тези слова одобриха, духът им война зажадува
още по-силно и ето — за боя свиреп закопняха
в онзи ден всички наравно — и богове, и богини:
както Титаните, тъй и всички потомци на Кронос
с тези, които от мрака подземен изведе на светло
Зевс и които са страшни и яки, със войнствена сила.
Тримата имаха точно по сто ръце на плещите,
беше пък всеки от тях със глави петдесет и стърчаха
те над набитото тяло върху раменете им силни;
станаха те да се борят с Титаните в битка ужасна,
носейки стръмни скали във ръцете си крепки тогава.
Стягаха също усърдно Титаните своите редици —
двете страни едновременно в своите дела изявиха
мощ и ръце; и страхотно отекна морето безбрежно,
силно затътна земята, застана небето широко
в трусове, чак из основи под напора на боговете
люшна се крепък Олимп, а в мъчителна тръпка се сгърчи
тъмният Тартар от глухия тропот на техните стъпки,
още от мощния напор и страшната врява на боя.
Ето — едни срещу други стрелите си, носещи мъки,
мятаха те и ехтежът от техните възгласи бойни
стигаше звездния свод, и се биеха с викове гръмки.
Повече своята сила не сдържаше Зевс, а напротив —
в миг се изпълни със ярост сърцето му, бликна наяве
цялата мощ: наведнъж от Олимп и небето, гърмейки,
той се яви и летяха от крепката длан постоянно
мълнии — гръм и светкавици в тях наедно са събрани,
гъсти и плътни са те и разгарят свещения пламък;
земната твърд животворна наоколо тътнеше в огън,

силно пращеше в пожари връз нея гората безкрайна.
Вреше чак земната твърд, океанските струи със нея,
още морето безплодно; обгръщаше пара гореща
земнородени Титани и пламък невиждан достига
чак до ефира лъчист и макар да са тъй издръжливи,
яркият блясък на святкащи мълнии зрака отне им.
Зной ужасяващ обгърна пък Хаос: изглеждаше всичко
точно така, със ушите си звуците сякаш дочуващ,
виждаш с очи пък, че Гея с Уран необятен отгоре
сблъскват се (толкова силен понеже там грохотът бил би,
тя ако рухне сразена, а той да се хвърли върху ѝ) —
грохот такъв се надигна при спора между боговете.
Вятърът с пукот разнасяше трусове, пясък и пепел,
също и гръм, и светкавици, мълнии, сипеци жупел —
те са стрелите на Зевс всемогъщ; и донасяше още
крясъци, шум от кипежа на боя; от грозната свада
могъщен ехтеж се надигаше, страшни дела се разкриха.
Битката свършваше вече, но вкопчени здраво преди туй
двете страни помежду си се биеха в яростни схватки.
Тримата бяха отпред и разпалваха битка свирепа —
Кот, Бриарей, с тях и Гиес, във боя незнаещ насита, —
те запокитиха с яки десници една подир друга
триста скали и покриха Титаните с тези снаряди,
тъй ги изпратиха те под земята с широките друми,
още със своите ръце ги сковаха във тежки окови,
щом победиха ги въпреки тяхната храброст велика;
толкоз надолу в земята ги пратиха, колкото тя е
ниско под звездния свод и високо над мрачния Тартар.
Девет нощи и дни наковалня от бронз, ако пада,
чак на десетия тя от небето що стигне земята;
девет нощи и дни наковалнята трябва да пада,
чак на десетия тя от земята до Тартара стига.
Той е опасан с ограда от бронз и нощта е обвила
шията негова с троен гердан, а за него държат се
с корени земната твърд и безплодната шир на морето.
Там под мъгливия мрак боговете Титани са скрити,
както за тях събирачът из облаци Зевс пожелал бе —

в местност, потънала в плесен, накрай на земята огромна;
няма изход оттам; Посейдон е поставил отгоре
бронзова порта, стена пък от двете страни се издига.
Там обитават със Гий още Кот и сърцат Обриарей —
предани стражи са те, щитодържеца Зевс охраняват.
Там се намират в съседство, един покрай друг наредени,
и начала, и предели: на черната твърд и на Тартар,
още на морската пустош и Звездния свод на небето —
даже безсмъртните тръпнат пред тяхната тягостна плесен;
пропаст дълбока там има и цяла година не можеш
стигна до дъното, щом през вратата преминеш отвътре —
буря след буря жестока насам и натам те подхвърля:
чак в боговете безсмъртни такова небивало чудо
ужас вселява. Стои и на мрачната Нощ домът страшен,
облаци синкавочерни отгоре му стелят се вечно.
Крепкия Япетов син^[31] пред него стои и подпира
твърдо с глава и с ръце неуморни небето широко,
гдето тъй близо се срещат Денят и Нощта и взаимно
поздрав си пращат, когато прекрачват високия бронзов
праг: и когато се връща единият вътре, излиза
другият вън от вратата, домът не допуска ги нивга
в себе си вкупом да влязат; а щом е излязъл от къщи
някой от тях и земята обхожда, остава пък вътре
другият, време додето настане на път да потегли.
Той светлината всевиждаща дава на земните хора,
тя пък Съня (той е брат на Смъртта) във ръцете си носи —
кобна, погибелна Нощ, във мъгливите облаци скрита.
В тези места и децата на мрачната Нощ обитават —
Хипнос и Танатос, — зли богове; и сияйното Слънце
никога техния лик със лъчи не съзира, когато
качва се то на небето или пък от него захожда.
Първият кротко обхожда земята, а също така и
ширния гръб на морето, за хората сякаш е меден^[32];
вторият има желязно сърце и безмилостен бронзов
дух във гърдите: веднъж ако сграбчи от хората някой,
няма отърване; мразят го даже безсмъртните вечно.
Там са отпред и дворците кънтящи на бога подземен

Хадес със грозната власт и вселяваща страх Персефона,
куче^[33] ужасно пък пази отпред и не знае пощада,
има си хитрост зловеща: на тези, които ще влязат,
ласкаво маха с опашка, ушите му радостно щръкват —
пак да се върнат назад то не пуска и пази ревниво,
хапе, когото завари от портите вън да напуска
Хадес със грозната власт и вселяваща страх Персефона.
Там обитава богинята, гнусна за всички безсмъртни —
страшната Стикс, на течащия в кръг Океан първородна
щерка: далеч от безсмъртните в своите славни палати,
с едри скали засводени, живее и чак до небето
сребърни пръти подпират отвсякъде нейната къща.
Рядко с поръка пристига чак там дъщерята на Тавмант —
тичаща бързо Ирида — по ширния гръб на морето.
Колчем вражда или свада между боговете се вдигне
или излъже пък някой, който Олимп обитава,
Зевс за залога велик на безсмъртните праща Ирида
в златен кърчаг отдалече да вземе водата прочута,
ледена, що от висока и стръмна скала се процежда.
Там, надълбоко в твърдта на земята с широките друми,
лее води в черна нощ пресвещена река — Океанът —
само в един свой ръкав. А дели се на десет потока:
девет от тях край земята и ширния гръб на морето
вият се; вливат накрая сребристи въртопи в солта му.
Тоз пък ръкав от скалата тече — за безсмъртните мъка.
Щом възлияние с нея извърши при клетва лъжлива
някой безсмъртен, върха на Олимп заснежен обитаващ,
цяла година докато измине, лежи бездиханен.
Нито нектар, ни амброзия може да дойде да вкуси —
лъже ли, просва се богът напълно безмълвен, недишащ,
в своето разстлано легло и мъчителен сън го оборва.
Щом болестта му отмине след дългия срок от година,
втора злина го поема, от първата даже по-лоша:
девет лета отделен бива той от безсмъртните братя,
нито на пирове, ни на съвети със тях се събира
целите девет години и чак на десетата идва
сред боговете безсмъртни, които Олимп населяват.

С клетвена мощ боговете такава дариха водите
вечни и древни на Стикс, през места каменисти течащи.
Там се намират в съседство, един покрай друг наредени,
и начала, и предели: на черната твърд и на Тартар,
още на морската пустош и звездния свод на небето —
даже безсмъртните тръпнат пред тяхната тягостна плесен.
Там се намират и порти блестящи, и праг неподвижен,
бронзов, със корени дълги скрепен, произлязъл самичък.
Там обитават отпред и далече от всички безсмъртни
те — боговете Титани, — оттатък смрачения Хаос.
Тези обаче, които подкрепяха Зевс Гръмовержец,
своите дворци обитават върху океанското дъно двамата —
Гиес и Кот; Бриарей пък, със доблест прославен,
взе го за зет Земертърсецът^[34], тежко и глухо грохотещ,
даде му той за жена Кимополия, своята щерка.

След като Зевс от небето прогони Титаните страшни,
Гея обширна Тифон най-накрая създаде със Тартар^[35],
щом Афродита всезлатна взаимна любов им изпрати.
Сила в ръцете му има, когато захване се с нещо,
нямат умора краката на мощния бог, от плещите
сто глави на змия, на чудовищен дракон изникват,
стрелкащи черни езици, и злобно очите му също
искри и жар от главите му страшни под веждите мятат —
в огън главите му сто се разгарят, когато погледне.
Всичките страшни глави глас такъв притежаваха, който
всякакви звуци зловещи издаваше: техните думи
бяха понятни веднъж за безсмъртните, друг път пък сякаш
гръмкият рев разярен на величествен бик в тях звучеше,
друг път — на лъв със сърце, непознаващо никаква жалост,
друг път залайваха тънко, подобно на малки кутрета,
друг път пък съскаха тъй, че високите хълми да екнат.
Щеше във същия ден неизбежната случка да стане,
щеше да стане Тифон цар над всички безсмъртни и хора,
ако не беше разбрал туй бащата на смъртни и вечни.
Тежко и яростно той загърмя и наоколо грозно
звънна земята, а също небето просторно отгоре,

морската шир, океанските струи и земните бездни;
в миг се разклати Олимп величав под нозете безсмъртни,
щом властелинът се вдигна; земята застена тогава.
Зноят от двамата даже морето лазурно обхвана —
мълнии страшни от Зевс, а от злото чудовище — огън,
с тях гръмотевични удари жежки и вятър развихрен;
земната твърд и небето, и морската шир закипяха:
дълги вълни край брега, накъдето погледнеш, разбунни
напорът як на безсмъртните; трус незатихващ се вдигна;
Хадес, в подземното царство над мъртвите властващ, потръпна,
също Титаните, дето във Тартар край Кронос живеят,
щом се нестихваща врява разнесе от лютата схватка.
Своята сила напрегна Кронид и оръжие грабна —
гръм и светкавици, още и мълнии, сипеци жупел,
с тях порази го със скок от Олимп и подпали тогава
всички ужасни глави на злото чудовище страшно.
След като Зевс го зашиба и с удари тежки надви го,
падна Тифон съкрушен и простена земята огромна;
пламъкът, лумнал, когато от мълния богът загина,
после се втурна в недрата планински скалисти и мрачни
Много пространства от земната твърд исполинска опърли
страшната пара; стопи ги, тъй както умелият майстор
стапя калая, нагрят във горнило със улеи чудни,
също и както желязото, що е от всичко най-яко,
ври в дълбините планински, от жаркия огън надвито,
в земните свети недра под ръцете на Хефест клокочи —
точно така и земята се стапяше в жежкия пламък.
Зевс, натъжен във сърцето, в широкия Тартар го хвърли.
С мощ надарява Тифон ветровете, навяващи влага —
всички без Нот и Борей, и Зефир, разпиляващ мъглите:
те богове се по род и на хората щастие носят.
Другите всички пък духат над морската шир безразборно:
някои в бяс се нахвърлят в морето лазурно и те са
бедствие страшно, когато бушуват със бурята злобна —
всякога духат различно, разпръсквайки кораби, още
носейки смърт за моряците, — нямат спасение тези
хора, които в морето се случи със тях да се срещнат.

Други от тях по цъфтящата твърд на земята безкрайна
нивите драги погубват на земнородените хора,
с прах ги покриват и още със тягостен вой, суматоха.
Щом боговете блажени привършиха този труд тежък,
след като спора за власт със Титаните силом решиха,
точно тогава направиха те по съвета на Гея
техен владетел и цар прозорливия Зевс Олимпийски,
който сред тях раздели за какво всеки почит да има.

Своя съпруга най-първо Зевс, на безсмъртните царят,
стори Метида — най-умна сред тях и сред смъртните хора.
Точно когато обаче Метида да ражда бе време —
бременна бе с модроока Атина, — тогаз я измами
Зевс със лукави слова и със хитрост и после я гълтна
в своя корем по съвета на звезден Уран и на Гея.
Те му подказаха тъй, да не може друг някой от него
царската власт да отнеме върху боговете всевечни,
тъй като дръзки чеда на Метида били отредени:
първа от тях Тритогения^[36] — девата с модрия поглед —
дето с баща си е равна по сила и мъдри съвети;
после пък щяла Метида момче да роди, на което
нищо не ще устои и ще властва над смъртни и вечни.
Зевс я обаче предвари и в своя корем я погълна,
тъй че доброто и злото богинята нему да казва.
После Темида блестяща си взе за жена и роди му
Хорите — те са Евномия, Дике, Ирина цъфтяща —
тези, които подреждат делата на смъртните хора;
още и Мойрите — тях промислителят Зевс надари ги
с почест най-висша: Клото, още Лахесис, Атропа също.
Трите доброто и злото въздават на смъртните хора.
Три чуднобузи Харити роди му след туй Евринома —
тя, Океанова щерка със приказна хубост дарена:
те са Аглая, Талия прекрасна и с тях Евфросина —
взорът под техните клепки любов обезилваща лее,
очарователно нежни са техните погледи живи.
Зевс и в леглото дойде на Деметра, отхранваща всичко:
тя му роди Персефона със белите лакти, която

Хадес от майка ѝ грабна, а мъдрият Зевс му я даде.
Още в любов се събра с Мнемозина със чудните къдри:
тъй се родиха и Музите с ленти от злато в косите^[37] —
девет на брой, за отрада във пир и във сладостни песни.
После Лето пък роди Аполон с Артемида стрелкия —
прелестни рожби, сред всички потомци Уранови първи, —
след като тя във любов с щитодържеца Зевс съчета се.
Своя цъфтяща съпруга накрая пък Хера направи:
Хеба, Илития, Арес са нейно потомство, което
тя във любов със бащата на вечни и смъртни създаде.
Зевс от главата си щерка роди — модроока Атина,
вдигаща шум настървен, предводителка в бой, неуморна
страшна владетелка — радват я битки, войни и гълчава.
Хера пък славния Хефест създаде, но без да се сбира
с някой, че беше вбесена от своя съпруг и сърдита —
нему, изпъкващ над всички чеда на Уран по изкусност.

Също така с Амфитрита сеebra Земеръсецът тътнещ:
Тритон велик, многомощен роди се. На морското дъно
властвува той и живее край майка си мила и своя
царствен баща във палати от злато. А Арес, пробождащ
щитове, даде живот с Китерида на Страх и на Ужас —
грозните, дето разблъскват човешките гъсти редици заедно
с Арес, рушащ градове във смразяваща битка;
тяхна е още Хармония — после съпруга на Кадъм.

Мая, Атласова щерка, що в ложето Зевсово влезе,
скоро пък Хермес роди — на безсмъртните пратеник славен.
Също със Зевс се люби дъщерята на Кадъм Семела:
славен потомък Дионис всерадващ, безсмъртен от смъртна
беше роден; но сега богове са и двамата с нея.
С облакосбореца Зевс съчета се в любов и Алкмена,
скоро роди се Херакъл — невиджана никъде сила.
Хефест пък, куцият бог достославен, направи Аглая —
трета по връст от Харитите — своя цъфтяща съпруга.
Богът със златните къдри Дионис пък взе Ариадна —

русата щерка на Минос — за своя цъфтяща съпруга.
Зевс я направи за него безсмъртна и винаги млада.
Храбрият син на Алкмена, която е с глезени стройни —
могъщ Херакъл, завършил своите подвизи мъчни,
взе на великия Зевс и на златносандалната Хера
щерката Хеба в Олимп заснежен за свенлива съпруга;
той е честит, че изпълнил е своето дело огромно,
тъй че живее безгрижен и млад сред безсмъртните вечно.

Кирка и царя Еет неуморният Хелиос в своя
брак с Персеида, която е Океанида, създаде.
Сам пък Еет — той е син на бог Хелиос, смъртните сгряващ —
взе на течащия вечно във кръг Океан дъщерята —
Идия с чудните бузи: такава бе божата воля.
Тя, покорена, роди му Медея със глезени чудни,
щом Афродита всезлатна любов благосклонно им прати.

Сбогом вече на вас, в Олимпийски дворци господари,
острови, суша и още солени морета извътре.
Нека с глас меденосладък сега Олимпийските Музи,
щерки на Зевс щитодържец, със песни прославят рода на
тези богини, които със смъртни мъже се събраха,
после, безсмъртни самите, чеда богоравни родиха.
Ето — Деметра, пресветла богиня, с героя Иасий
сля се във сладка любов из трикратно ораните ниви
в щедрата критска земя, и създаде отличния Плутос,
дето навред по земята и ширния гръб на морето
броди и който го срещне, комуто в ръцете попадне —
него той прави богат и му праща голямо охолство.

С Кадъм — Хармония, щерката на Афродита всезлатна,
своите рожби: Ино, чуднобуза Агава, Семела,
също така Автоноя — жена Аристеева после,
още Полидор роди в увенчаната прелестно Тива.

Също така и Хрисаор се сбра с Океанова щерка:
тя — Калироя, — когато любов Афродита й прати,

син му роди, Герион — между всичките смъртни най-силен,
който пък беше убит от Херакъл могъщ в Еритея,
вредом с море обкръжена, за своите тромави крави.

Еос роди на Титон пък Мемнон във медни доспехи —
цар етиопски, и още роди Ематион владетел.

Тя и от Кефал зачена и с бляскав потомък дари го —
силния, равен на бог Фаетон, а когато той беше
юноша в нежен цъфтеж на прекрасната младост и още
мислещ за детски игри, Афродита, усмихната мило,
грабна го, щом го видя, и на своите храмове свети
тя го направи пазител във нощите, демон божествен.

Славният Езонов син на Еет — богохранен владетел
щерката^[38] взе, от Еет я отведе по божия воля,
след като множество подвизи мъчни извърши, които
беше му Пелий възложил — великият цар, за когото
никакви граници няма в надменност, престъпност и дързост.
Щом ги извърши, пристигна във Иолк след страдания много,
с бързия кораб отведе девойката с поглед сияен —
той, Езонидът, и своя цъфтяща съпруга я стори.
След като с Язон, пастир на народите, легна, роди му
славен потомък Медей, в планината отгледан от Хирон,
син на Филира: планът на великия Зевс се изпълни.
Също така и на морския старец Нерей дъщерите:
Фок се роди на богинята светла Псамата, заченат,
щом във любов със Еак Афродита всезлатна я свърза;
легна с Пелей сребронога Тетида богиня — роди се
чедо със лъвско сърце — Ахил, на врази съкрушител.
Тъй се роди и Еней, Китерида със чудна корона
щом със героя Анхиз във любовна наслада се свърза
там — по билата на Ида гориста, надиплена силно.
Кирка — на Хелиос, син Хиперионов, щерка, — когато
сля се в любов с Одисей издръжлив, му роди синовете Агрий,
а също и брат му Латин безупречен и силен.
Също и син Телегон Афродита всезлатна й прати.
В лоното чак на свещените острови, много далече,

те управляваха всички твърде прочути тиренци^[39].
В сладка любов с Одисей Калипсо — лъчезарна богиня —
също се сля: Навситой с Навсиной се родиха тогава.
Туй са богините, дете със смъртни мъже се събраха,
после, безсмъртни самите, чеда богоравни родиха.
Нека сега пък със сладостен глас Олимпийските Музи,
щерки на Зевс щитодържец, възпеят рода на жените.^[40]

[1] Хеликон — планина в Западна Беотия; според митовете е седалище на Музите. ↑

[2] Има се предвид Хипокрене или Конският извор — митичен извор в планината Хеликон. ↑

[3] В Аргос се намирал прочутият Херайон — главният храм на култа към Хера Аргоска. В него имало колосална статуя на Хера, произведение на Поликлет. ↑

[4] Според античното схващане певецът не твори сам, а само повтаря внушените му от някое божество песни. В момента, в който лее песента си, той изпада в боговдъхновено безумие. ↑

[5] Недоброжелателен намек за поемите на Омир ↑

[6] Лавърът е свещеното дърво на Аполон. С лавър били увенчавани победителите в музически състезания, т.е. състезания в различните изкуства. ↑

[7] Хезиод трябва да измолва благосклонност от своите покровителки, за да му помагат да лее песента си. Уреждането на тези взаимоотношения става чрез строго определена формула — например, като се спомене божеството в началото и края на молбата, като се изредят епитетите му и т.н. ↑

[8] Т.е. Титаните. ↑

[9] Става въпрос за олимпийското поколение богове. ↑

[10] Агора — в древна Гърция — народното събрание. ↑

[11] В космогонията на Хезиод първоначалата са четири: Хаос, Гея, Тартар и Ерос. ↑

[12] Ефирът е блестящата недосегаема горна част на атмосферата, а въздухът е долната. ↑

[13] Океан, Кей, Крий, Хиперион, Япет, Кронос, Тея, Рея, Темида, Мнемозина, Феба, Тетия — това е поколението на Титаните. ↑

[14] Мелийски нимфи — става въпрос за нимфите на ясена. Дръжката на копията се правела от ясен; самото копие получило постоянен епитет „ясеново“. Оттам и представата, че хората воители произлизат от ясена. ↑

[15] Става дума за Керите — вж. азбучния показалец в книжното издание на „Теогония“ — Хезиод: „Теогония“, „Дела и дни“; Омирови химни, изд. „Народна култура“, 1988 г. ↑

[16] Т.е. Посейдон. ↑

[17] Един от дванадесетте подвига на Херакъл, извършени по поръка на цар Евристей, бил да отвлече кравите на триглавия великан Герион и да ги докара в Микена. Там Евристей ги принесъл в жертва на Хера. ↑

[18] Евристей заповядал на Херакъл да убие хидрата, която опустошавала околностите на Лерна. Лернейската хидра имала девет глави, една от които — безсмъртна. С помощта на племенника си Иолай Херакъл успял да убие хидрата. С отровата на нейната кръв той намазал стрелите си. ↑

[19] Сфинксът (вж. азбучния показалец в книжното издание на „Теогония“) седял на стръмна скала пред портите на Тива и задавал на минувачите гатанката: „Кое животно сутрин ходи на четири крака, на обед — на два, а вечер — на три?“ Убивал всеки, който не му отговорел. Но Едип разгадал гатанката — това животно бил човекът, който като бебе лази, в разцвета на силите си върви изправен, а на старини се подпира на тояжка. Тогава Сфинксът се хвърлил в пропастта и загинал. ↑

[20] Кадмейци — това са тиванците, наречени така по името на основателя на града, Кадъм. ↑

[21] Немейският лъв бил неуязвим за стрелите. Херакъл, когото цар Евристей изпратил за кожата на лъва, могъл да го победи единствено като го удушил. ↑

[22] Имат се предвид внуците на Уран. ↑

[23] В Делфийското светилище на североизток от храма на Аполон бил почитан един камък, наричан „камъкът на Кронос“. Вярвало се, че именно той е бил погълнат от Кронос наместо новородения Зевс. За него жреците полагали особени грижи, мажели го с масло и го обличали в специални дрехи. ↑

[24] Става дума за Пандора — вж. стихове 570 и сл. ↑

[25] Задето Менетий дръзнал да застане срещу Зевс в битката с Титаните. ↑

[26] Това е станало в Мекона (по-късно Сикион), град в Пелопонес. Там се уговарял жертвеният ритуал, с който смъртните да почитат боговете. ↑

[27] Всъщност Зевс е бил измамен от Прометей, но Хезиод от благочестие не иска да изложи Зевс и не го казва направо. ↑

[28] Нартекс, или дяволски дивисил — вид дърво, служещо като огниво. ↑

[29] Т.е. Хефест. Веднага след като го родила, ужасена от грозотата на сина си, Хера го хвърлила от Олимп. Хефест окуцал, но по-късно ѝ отмъстил, като я приковал към трона ѝ, без никой освен него да може да я освободи. ↑

[30] Става въпрос за т. нар. Титаномехия — битката между Титаните и техните деца, Олимпийските богове, завършила с победата на новото поколение. ↑

[31] Крепкия Япетов син е Атлас — вж. азбучния показалец в книжното издание на „Теогония“. ↑

[32] Т.е. сладък като мед. ↑

[33] Кучето е Цербер. ↑

[34] Т.е. Посейдон. ↑

[35] Според друга версия, застъпена в третия Омиров химн „Към Аполон“, стих 305—307, Тифон е роден от Хера без участието на Зевс. Хера искала да отмъсти на съпруга си за раждането на Атина Палада. ↑

[36] Етимологията на името е неясна. Възможно е то да означава „родена при Тритон“. Тритон бил поток в Беотия или езеро в Лидия. Там Атина изскочила от главата на Зевс. ↑

[37] Превръзката (диадемата) е знак за божественост или поне за връзка с боговете. Този, който я носи, е богоизбран и може да притежава власт над другите. ↑

[38] Става дума за Медея. ↑

[39] Тиренците били пиратски народ от Лидия, Западна Мала Азия, впоследствие мигрирали по гръцките острови и крайбрежия. Те са вероятните предци на етруските. Въпросът не е достатъчно изяснен. ↑

[40] Следва „Каталог на жените“, запазен фрагментарно. ↑

ДЕЛА И ДНИ

Музи, чеда Пиерийски, прославящи всичко със песни,
хайде, за Зевс разкажете, във химн величайте баща си:
смъртните стават чрез него еднакво незнайни и знайни,
славни или пък безславни по воля на Зевс господаря.
Лесно дарява със сила и силния лесно сразява,
леко потулва блестящи, невзрачни пък прави да блеснат,
леко изправя превития, гордия дух пък пречупва
Зевс, отвисоко гърмящ и в палати над всички живеещ.
Хубаво гледай и слушай, реши справедливо самият
ти, а пък цялата истина аз ще ти кажа, о, Персе.
Няма Ерида една на света, ала две са различни^[1]
те на земята и който е умен, едната би хулил,
другата би възхвалил — че по дух са напълно обратни:
първата злото, войната и битките вечно подклажда,
тя е жестока и мрази я всеки човек, но е длъжен,
следвайки божата воля, Ерида свирепа да тачи.
Другата — нея Нощта, в мрак обвита, роди я най-първо;
Зевс, нависоко седящ и в ефира живеещ, я прати
в земния корен, да бъде голямо добро за човека,
тъй като тя и ленивия даже към дело подбужда.
Кой ще си скръсти ръцете, когато богатият гледа
как неуморно оре и сади, как дома си урежда —
всеки стреми се назад да не е от съседа си, който
с труд се замогва: добра е за хората тази Ерида.
С ревност строителя гледа строител, грънчар пък грънчаря,
просяк на просяк завижда, а също певец на певеца.
Персе, за тези неща помисли си добре във душата,
нека злорада Ерида от труд не отвръща сърце ти,
тъй като си любопитен в съда по кавгите да зяпаш.
Малко се грижи за разни кавги и съдилища този,
който в хамбара си няма обилна годишна реколта,

зърно Деметрино, дето дарява го щедро земята.
Първо с това засити се, а после за чужди имоти
в свади и битки се хвърляй; че злото, което ми стори,
пак да повториш не можеш; но нека решим крамолата
с права присъда, а тя е от Зевс и е най-съвършена.
Бе разделено наследството вече, но повече грабна
ти и отнесе, защото ласкаеш царете, които,
алчни за дарове, искат такива присъди да дават.^[2] Глупчовци!
Как половината струва по-много от цяло,
как скъпоценни са хлябът и лукът^[3], не могат да знаят.
Скрити държат боговете богатата от смъртните хора —
как лесно щеше да бъде един само ден да работиш,
после пък цяла година без работа всичко да имаш!
Бързо веслата тогаз до огнището щеше да сложиш^[4],
би бил ненужен трудът на волове и мулета яки.
Зевс, във сърцето си гневен, потули обаче богатата,
тъй като хитрият бог Прометей го излъга; затуй пък
мъки и бедствия Зевс за човешкото племе замисли;
огъня скри; ала славният Япетов син го открадна
пак от премъдрия Зевс заради простосмъртните хора —
тайно от Зевс Гръмометец в стъблото на кухия нартекс^[5].
Облакосборецът Зевс във яда си му рече тогава:
„Япетов сине, хитрецо, от всички най-ловък мошеник,
огъня дето открадна и мене измами, ликуваш:
гибел обаче това е за теб и за бъдните хора.
Аз във замяна на огъня зло ще им дам, на което
те от сърце ще се радват и злото си с ласка ще срещнат.“
Рече така и разсмя се бащата на смъртни и вечни.
Славния Хефест накара възможно най-бързо да смеси
глина с вода и да вложи в тях говор и сила човешки,
прелестен лик да слепи на девойка от дивна по-дивна,
равна с богините вечни; а после накара Атина
майсторски как да бродира и как да тъче да й каже;
също така Афродита всезлатна главата й с хубост,
още със тежък копнеж да обсипе, с томящи тревоги;
кучешки мисли, крадлива природа да вложи във нея още
вестителя Хермес, убиец на Аргос^[6], накара.

Рече така; подчиниха се всички на Зевс властелина.
Кучият бог всеизвестен^[7] по Зевсова воля извая
глинена фигура в миг, на девойка свенлива подобна;
а модроока Атина препаса я, още нагизди;
после Харитите, с тях и Пейто господарка обвиха
нейната шия със златен гердан; чуднокосите Хори
с пролетни свежи цветя ѝ изплетоха китна корона;
тялото с прелест докрай натъкми ѝ Атина Палада.
В нейната гръд пък вестителят Хермес, убиец на Аргос,
думи лукави и още лъжи, и крадлива природа
вложи по воля на Зевс Гръмовержеца страшен; и говор
даде ѝ Хермес чевръст; и нарече жената Пандора^[8],
тъй като всички, които в Олимп обитават дворците,
дар ѝ дариха — беда за човешкия род хлебоден.
Щом неизбежната гибелна хитрост приготвена беше,
Таткото прати при Епиметей всеизвестния Хермес —
бързият божи вестител, да носи подаръка; никак
Епиметей не помисли, че бе Прометей му заръчал
дар да не взема от Зевс Олимпийски — назад да го върне,
тъй като някаква пакост за смъртните може да стане.
Той не разбра го обаче, преди да приеме злината.
По-преди в своя живот племената на земните хора
нито мъчителен труд, ни нещастие бяха познали,
нито пък болести зли, що донасят смъртта на човека,
тъй като бързо стареят в нещастия смъртните хора.
Да, но със своите ръце от гърнето жената отмести^[9]
тежък капак и сред хората пусна ужасните мъки.
Само Надеждата вътре в дома нарушим си остана,
там под ръба на гърнето, че тя не можа да изхвъркне
вънка, защото преди туй капакът затисна гърнето,
както бе воля на Зевс щитодържец, сбирач на мъглите.
Бродят обаче безброй теглила посред смъртните хора —
пълна със зло е земята и пълно е също морето:
болести денем и нощем самички по собствена воля
смъртните хора спохождат и зло тихомълком им носят,
тъй като Зевс промислителят техния говор отне им.
Ето така невъзможно е плана на Зевс да избегнеш.

Стига да искаш, то аз ще ти кажа и друга легенда
вещо и хубаво — ти пък във своето сърце обмисли я: —
как боговете и хората имат един и същ корен.
Златния век най-напред сътвориха за смъртните хора
вечно безсмъртните, дето в Олимп обитават дворците.
Стана това, на небето когато царуваше Кронос:
хора с безгрижни сърца си живееха както безсмъртни,
нито познаваха труд и нещастие, ни ги грозеше
жалката старост, а все неизменни в краката, в ръцете
черпеха в пира наслада, от всички злини надалече.
Беше смъртта им подобна на дрямка; и имаха още
всички отлични неща: хлебородната нива самичка
даваше плод изобилен и щедър; по собствена воля
мирно труда си разделяха те с добрини многобройни;
имаха много стада, на безсмъртните бяха любимци.
След като туй поколение в себе си скри го земята —
то се превърна по воля на Зевс в благи духове земни^[10],
стражи на смъртните хора, всесилни защитници в злото.
Именно те са на стража в съда и в делата престъпни,
вред по земята се скитат, във гъста мъгла обкръжени;
те притежават и царското право да дават богатство.
Втория век след това сътвориха далеч по-негоден,
сребърен, тези, които в Олимп обитават дворците:
той ни по външност на златния, нито по дух бе подобен.
Сто лета беше детето край своята майка грижлива
гледано — вечно във къщи, безсилно и глупаво още.
Но възмъжали веднъж и достигнали зрялата възраст,
кратко живееха те, при това поради безразсъдство —
в болки, защото не знаеха как помежду си да сдържат
своята престъпна надменност и ни боговете блажени
тачеха, нито принасяха жертви на свети олтари
в своите жилища, както е редно за хора смирени.
Зевс разгневен ги погуби тогава, че с дар не почитат
те боговете блажени, които Олимп обитават.
Щом и това поколение в себе си скри го земята —
смъртните хора пък тях ги наричат блажени подземни
духове — по-маловажни, но все пак съпътства ги почит, —

третия век пък Кронидът направи за смъртните хора
бронзов, напълно различен от предния сребърен; той бе
твърд като ясен^[11] — ужасен и мощен; и само неправди,
още делата плачевни на Арес влечаха човека;
хляб не ядяха, но бяха с жестоки сърца от стомана,
страшни — невиждана сила, ръце невъздържани, яки
бяха израсли от техните плещи над крепкото тяло.
Бронзови бяха доспехите, бронзови къщите също,
с бронз обработваха всичко, а нямаше черно желязо.
Тези хора самички от своята десница умряха,
в своя чертог плесениясал прие ги студеният Хадес.
Те са без име: макар страховити да бяха, ги грабна
черната смърт и от яркия слънчев светлик се лишиха.
Щом и това поколение в себе си скри го земята,
още и друго, четвърто, на земната твърд многохранна
Зевс Кронидът създаде — по-силно и по-справедливо:
век на герои^[12], които полубогове се наричат —
туй поколение бе преди нас на земята безкрайна.
Някои злата война и ужасната битка погуби:
част в седмовратата Тива, в земята на Кадъм, когато
водеха бой заради синовете на царя Едипа,
част пък — когато над морската бездна дълбока край Троя
с кораби прати ги в бой заради чуднокоса Елена.
Тъй че тогава смъртта с мрак обгърна едни от тях черен,
други с живот и със дом надалече от смъртните хора
таткото Зевс надари и накрай ги земята посели.
Скръб във сърцата си нямат, блажените острови вечно
те обитават покрай Океана дълбоковъртопен —
чудно щастливи герои, за тях във годината трижди
ниви цъфтят хлебородни и меденосладък плод раждат.
Те са далеч от безсмъртните: Кронос над тях управлява.
Ах, да не бях се родил във това поколение пето,
вече да бях аз умрял или пък нероден да съм още —
та нали точно сега е желязният век и избава
няма ни денем от мъки и скърби, ни нощем от гибел.
Тежки беди боговете на смъртните хора ще пратят;
въпреки всичко за тях и добро покрай злото ще има.

Зевс ще погуби и тук поколение хора, когато
те да се раждат започнат със сиви коси на челата.
Нито баща ще прилича на своите деца, ни обратно,
нито пък гост на стопанин или пък другар на другаря,
нито ще има любов между братята както по-рано.
Стари родители бързо ще бъдат презрени без почит:
с тежки слова ще ги мърят децата им в своята жестокост,
страх пък от бога ще нямат и няма да дават прехрана
тези насилници, щом остаряят бащите им вече;
всеки ще гледа града на другия как да ограби.
Няма да види добро, който клетвата праведно тачи,
честен е и справедлив; тъй неправда, а още злодейство
повече всички ще хвалят, и прав ще е силният, срам пък
няма да има; вреда на достойния мъж ще нанася
лошият с думи лъжовни, дори ще ги скрепя със клетва.
Всичките хора нещастни навред ще съпътствува завист —
злорадолика, креслива, доволна от чуждите мъки.
Точно тогаз към Олимп от земята с широките друми,
с бели одежди покрили телата си чудно красиви,
в божия сонм ще отидат, напускайки смъртните хора,
те — Немесида с Айдос; ще останат за хората само
тежките болки и няма да има защита от злото.
Басня сега на царете надменни и горди ще кажа:
ястребът тъй заговорил на славея с пъстрата шийка,
щом нависоко в простора понесъл го, в ноктите сграбчен,
той пък жаловно заплакал, прободен от кривите нокти.
Ястребът с тези слова се обърнал победно към него:
„Глупчо, какво си закряскал? Сега те е хванал по-силен:
там ще вървиш, дете аз понеса те — какво, че певец си? —
обед от теб, ако искам, ще сторя или ще те пусна.
Само безумец би взел да се мери с по-мощни от него —
няма за него победа, а срам само, с болка примесен.“
Рекъл така ширнокрилият ястреб, стремителна птица.

Правдата, Персе, послушай, не бива да храниш неправда:
зло е за жалкия смъртен неправдата, лесно не може
даже богат да я носи, под нейното бреме превит е,

щом със бедата се сблъска; а другият път по-добър е,
който до Правда довежда, че тя и Неправда надвива,
щом извървиш го до края. Това и глупакът разбира,
колчем пострада — че Орк дебне всяка присъда неправа.
Врява се вдига, когато нанякъде Правдата влачат
алчни велможи и в криви процеси раздават присъди;
тя пък ги следва със плач по града и по хорските къщи,
с гъста мъгла обкръжена и носеща зло на онези,
дето я пъдят далеч, а на хората кривда раздават.
Тези обаче, които със съд справедлив чужденците,
както и своите съдят и правдата спазват напълно,
имат цъфтяща държава и хората там преуспяват,
винаги мир детехранен цари във земята им, нивга
тежка война на народа им Зевс зоркоок не отрежда.
Там, гдето правда царува, ни глад, ни беда не спохожда
хората, те във доволство земята си гледат грижливо.
Носи им нивата много блага, а дъбът в планините
жълди в своя върхар и пчели във хралупата има;
с мъка овцете вървят, под гъстото руно превити;
раждат жените потомци, които напомнят бащите;
винаги радват се те на блага; и не плават в морето
с кораби, тъй като плод хлебородната нива им носи.
Който с престъпни дела и с неправда зла все е улисан,
нему възмездие Зевс, Кронидът всевиждащ, изпраща.
Често и цял един град зарад лош човек много претегля,
ако от правия път той е свърнал и върши злодейства.
Тях от небето обсипва с нещастия страшни Кронидът —
чума и глад наведнъж и тогава погива народът;
спират жените да раждат, редей челядта в домовете, —
воля това е на Зевс, господар Олимпийски, а друг път
гине войската огромна или крепостта, или още
цялата флота Кронид потопява сред морската бездна.

Вие, царе, и сами размислете над тази присъда,
тъй като близо стоят боговете до смъртните хора,
бдят кои с криви присъди един друг съсипват се,
щото хич не помислят дори, че възмездие бог ще им прати.

Тридесет хиляди бога на земната твърд многохранна
има, които човека по воля на Зевс охраняват:
именно те са на стража в съда при делата престъпни,
вред по земята се скитат, във гъста мъгла обкръжени.
Също девойката Правда, на Зевс дъщеря, съществува,
славна, почитена между боговете, в Олимп господари.
Щом като някой, презрял я, вреда със лъжа нанесе ѝ,
бързо край татко си Зевс, потомък на Кронос, присяда,
хорските мисли коварни описва му тя, а пък после
плаща народът срама на царете, що с помисли лоши
само неправда раздават и с хитри я думи прикриват.
Туй да избягвате вий, дароядни царе, да са прави
думите ваши, съвсем отвикнете от криви присъди.
Всеки злотворец самичък от злото си пати най-много,
лошият умисъл най-лош за този е, който го мисли.
Всичко окоето на Зевс забелязва и всичко разбира,
също и тези неща, ако иска, съзира, а също
истинска правда дали всеки град съблюдава и тачи.
Де да не бях нито аз между хората, нито синът ми
праведен, тъй като днеска ужасно е лошо да бъдеш
праведен, щом по-неправият повече право ще има.
Зевс промислител обаче не вярвам това да допусне.
Персе, за тези неща във душата добре помисли си,
правдата слушай сега, забрави за насилия вече.
Този закон въдвори между смъртните хора Кронидът:
рибите, също така зверовете, пернатите птици
нека ядат се взаимно, че нямат при себе си правда;
а пък на хората той даде правда и тя се оказва
най-благодатна — понеже поиска ли опитен някой
право да каже, дарява го Зевс далновидец с богатство,
който даде доброволно лъжливи свидетелства с клетва,
с лудост без цяр е наказан, щом правдата той ощетява,
в бъдеще нему остава незнайно, незнатно потомство;
става по-знатен родът на човек, който в клетва е честен.
Персе, глупако, доброто ти мисля и тъй ще ти кажа:
лошите качества стигат се лесно и всичките вкупом,
гладък е пътят към тях, те съвсем във съседство живеят.

С пот напоиха обаче добре боговете безсмъртни
всяка една добродетел, че дълъг е друмът към нея,
стръмен в началото, грапав, пък после, върха изкачиш ли,
лесен тогава е вече, човек трудността му не сеща.
Този е най-съвършен, който сам размишлява за всичко,
вижда кое най-добро е — и края му, и сетнините.
Също добър е и който се вслушва в разумни съвети.
Който пък нито самичък размисля, ни слуша каквото
други му казват, наистина той е негоден за нищо.
Винаги мойта поръка помни и труди се, о, Персе,
сине на знатния род, за да може Гладът да те мрази,
обич да храни обаче към тебе Деметра почтена,
чудновенчана, и твоя хамбар със блага да напълни:
тъй като Глад неотлъчно навсякъде следва лентяя.
Гняв боговете към този безделник и хората чувстват,
който по своята природа прилича на търтей без жило,
дето яде и пилее, лентяят, труда на пчелите;
своите дела привикни да уреждаш навреме, грижливо,
тъй че с храна изобилна да бъдат хамбарите пълни.
Хората с труд се сдобиват със много стада и богатство,
ако работят, по-мили на вечно безсмъртните стават,
още на смъртните, тъй като те ненавиждат лентяи.
Няма позор във труда, само мързелът носи позора.
Ти се труди — и ще гледа безделникът скоро със завист
как богатееш; богатство от слава и чест се съпътства.
Все най-добър е трудът, какъвто и жребий да имаш,
щом неразумния взор си преместиш от чужди имоти
в своята работа с грижа за хляба си, както те моля.
Срам недобър съпровожда човека, когато е в нужда,
срам, който нявга вреди на човека, а друг път помага.
Срам е, когато си беден, спокойствие — щом пък богат си.
Зле е да грабиш имот — по-добре да е даден от бога:
който със сила добие голямо богатство или пък
с медена реч похити го, което най-често се случва,
колчем човешкият ум от печалбата цял е погълнат,
още безсрамие смогне срама да изтласка напълно —
него безсмъртните бързо затриват, зачерният дома му;

ако такъв е, той само за кратко живее е богатство.
Същото стига и който наврежда на гост и молител^[13],
още и който в леглото на брата си роден се вмъква
тайно с жена му в постелята, вършейки нещо нередно.
Още и който обижда сираци във своето безумство,
който баща си немощен, на прага на лошата старост,
хули със тежки слова и отнася се лошо със него:
даже самият Кронид към такъв човек кипва във ярост,
с тежко възмездие той за делата му зли го наказва.
Ето от тези неща си възпирай сърцето безумно.
Колкото можеш, принасяй на вечно безсмъртните жертви —
с чиста душа просветлена, и тлъсти бедра им изгаряй;
друг път смилявай ги ти с възлияния, с дим благовонен,
колчем си лягаш и колчем светликът божествен изгрява —
тъй ще са те със сърце и душа милостиви към тебе,
чуждия дял за да купиш, а не да изгубиш и своя.
Своя приятел на пир покани, но врага си не викай,
този най-вече кани, във съседство с когото живееш,
тъй като, с теб ако нещо се случи наблизо, съседът
в миг ще дотича, а дълго роднините има да чакаш.
Калпав съсед е беда, а добър пък е цяло имане;
случиш ли свестен съсед — то си случил и благо голямо;
вол не пропада дори, ако калпав не ти е съседът.
Честно мери, от съседа когато ще вземаш, и честно
върщай със същата мярка, и повече, щом е възможно —
тъй ще разчиташ на него, когато по-късно си в нужда.
Няма да гониш нечестна печалба, че тя е погибел.
Щом те обичат — обичай, и щом те спохождат — спохождай.
Който ти дава, му дай, а не дава ли, също не давай.
Всеки на щедрия дава, но никой не дава на стиснат.
Дарът добър е, грабежът пък — лош и на смърт е дарител.
Тъй като с радост дадеш ли, макар да е нещо голямо,
сам си доволен от дара и чувстваш в сърцето наслада;
който обаче самичък си взема във своята наглост
даже и мъничко нещо, сърцето му става на камък.
Който пък гледа да трупа, от лютия глад се предпазва,
тъй като малко по малко когато прибавяш и често

правиш така, не след дълго от малкото става голямо.
Никак не пречи, когато си имаш във къщата нещо.
Нека си бъде във къщи, защото навън се изгубва.
Всичко налично да имаш е хубаво, зле е, когато
трябва ти липсващо нещо — това да обмислиш те карам.
Яж до насита, когато започваш и свършваш гърнето,
в средната част го пести; ала в края пестене не бива.
Плата дори на приятел да бъде уречена твърдо,
винаги, даже за брат си, с усмивка повикай свидетел,
тъй като вяра погубва човека наравно с невяра.
Нито жена кикимора ума да ти вземе допускай,
дето ти бърбри умилно, пък всъщност ти гледа хамбара.
Който в жената повярва, повярвал е той във мошеник.
Трябва да имаш единствен наследник, че бащина къща
той да поддържа: така у дома ще нараства имотът.
В старост дано пък умреш, ако втори потомък оставиш.
Все пак дарява с богатство Кронид и при повече хора.
Повече щом са — и грижи, и трупане повече има.
В случай че в твоите гърди за имот ти копнее сърцето,
тъй се труди упорито и труд към труда си прибавяй.
Щом се покажат Плеядите, щерки Атласови, почвай
жътвата; оран захващай, когато пък те ще залязват.^[14]
Те четиридесет нощи и дни са от хората скрити,
после отново, когато годината свърши кръга си,
пак се явяват — тогава за първи път сърпа точи си.
Този закон на полята да спазва и който живее
близо до морския бряг, а и който в гористи клисури
тучни земи обитава, далеч от морето пенливо.
Сей, разсъблечен когато се ходи, ори разсъблечен,
също така разсъблечен жъни, ако искаш навреме
всички дела на Деметра да свършиш — така ще израства
всичко, когато се следва, и няма във нужда по-късно
в чуждите къщи да просиш, но празен оттам да се връщаш,
както сега и при мене дойде, но ни даром, ни в заем
аз ще ти дам; затова захвани се, о, Персе, глупако,
с работа сваятна, каквато отреждат на теб боговете:
нивга тогава с жена и деца, във сърцето си тъжен,

няма да молиш храна от съседи, към теб равнодушни.
Дваж или триж би успял, ала щом продължиш да досаждаш,
нищо не можеш постигна и думи напразно ще пръскаш,
пуста ще бъде словесната нива. Но аз ти заръчвам:
как да избегнеш глада и дълга да платиш, помисли си.
Дом най-напред и жена ти са нужни, и вол за оране:
тя да върви и след вола — робиня, но не и съпруга;
всички неща погрижи се в дома ти да бъдат готови,
не да ги искаш от други и щом ти откажат, да нямаш;
сгодното време да мине и тъй да пропадне трудът ти.
Работа нито за утре, ни вдругиден да не отлагаш,
тъй като нито лентяят, ни този пък, който отлага,
своя хамбар ще напълни: трудът се множи със грижовност,
който пък само се бави, в бедите е винаги вкопчен.
Точно когато се свърши мощта на искрящото слънце,
още на потния зной, и всесилният Зевс ни изпрати
есенен дъжд, а човеку олеква и лекоподвижно
тялото става — а точно тогава изгрява звездата
Сириус^[15], що над главите на смъртните хора за малко
денем се вижда, а много по-често явява се нощем, —
тъкмо тогава лесът, непокътнат от червей, сече се,
сипе листа по земята и спира да пуска филизи:
тъкмо тогава е време дърва да сечеш, запомни го!
Клон отсечи за хавана три стъпки, чукало три лакти,
седем пък стъпки за ос, че такава е най-подходяща,
щом пък е осем, оттам ще отрежеш дори и мотика.
Шина три педи сечи за десетодланна^[16] каруца,
за обработка дърва ти събирай грижливо. За грядел
дъб подходящ потърси в планината или във полето,
видиш ли — вкъщи носи го, защото за оран с волове
той е най-здрав, щом слугата Атинин^[17] го пъхне в гредата,
още с пирони скове го и тъй го скрепи за теглича.
Две да приготвиш рала потруди се във къщи; едното
цялостно, другото здраво сглобено — така по-добре е,
в случай че първото счупиш, във второто впрягаши волове.
Червей най-рядко напада теглича от бряст или лавър;
всякакъв дъб — за греда, а за грядел зеленият става.

С бикове два деветлетни сдобий се, че те са най-силни,
в младост цъфтят и е най-подходящо със тях да работиш.
Няма в браздата борба да захванат и тъй да ти счупят
рало, та своята несвършена работа в миг да оставят.
Мъж четирийсетгодишен след тях да върви, да ги смушка,
хляб един, едро начупен, на ден да му стига напълно,
също да бъде грижовен и прави бразди да изкарва,
не по врѣстниците още да зяпа, ами да си гледа
своята работа; други от него по-млади не могат
семе да хвърлят добре, та повторна сеитба да няма;
тъй като младият момък увлича се лесно с врѣстници.
Ти забелязвай, когато дочуе се писък на жерав^[18],
що отвисоко в небето разнася се всяка година:
знак е за оран това и показва, че иде отново
зима дъждовна и хапе сърцето на мъж без волове;
точно тогава храни кривороги волове в обора,
тъй като лесно се казва: „Я дай ми кола и волове“;
лесно отказва се също: „Работят сега на полето.“
Някой всезнайко твърди, че завчас ще направи каруца.
Глупчо! Не знае, че трябва стотина дъски за каруца —
тях у дома си по-рано е нужно да сложи грижовно.

Колчем яви се на хората първата сгода за оран,
още тогава се втурвай самият със робите редом
в суша, във дъжд да ореш, щом е време за оран в полето,
много във утрото бързай, та пълни да бъдат нивята.
Нива, обърната пролет, налято не ще те излъже.
Сей угарта, докато е олекнала почвата още,
тя — угарта — е защита от зло, на децата бавачка.
Ти обърни се с молба към Деметра пречиста и Хадес^[19]
зряло и тежко да сторят светото Деметрино зърно^[20],
първом когато започнеш оране и хванеш в ръката
дръжката в края, а с прѣта гърба на воловете стигаш,
ралото дете ти влачат в ярема. А малко след тях пък
роб със мотика доставя на птиците грижи, защото
семето скрива в земята; добрата подредба е благо,
лошият ред пък — злина най-голяма за смъртните хора.

Тъй класовете със зрелия плод към земята ще кимат,
изход щастлив ако сам Олимпиецът най-подир прати,
делвите ти ще изчистиш от паяшки мрежи и вярвам
радост да чувстваш, когато от сбраното зърно си вземаш.
Светлата пролет така ще дочакаш в доволство, към други
без да поглеждаш, а другите в нужда ще идват при тебе.
Щом пък при слънцестоене^[21] ореш си отличната нива,
седнал ще жънеш, в ръката си сграбчил нищожния наръч,
снопи ще връзваш прашасал и без да си много доволен,
в кошница всичко ще сипеш — малцина към теб ще погледнат.
Всякога Зевс щитодържец различно обаче решава,
тъй че за смъртните хора е трудно да схванат плана му.
Късно ореш ли, навярно би имал такава утеха:
първом когато изкука в листата на дъб кукувица^[22],
носейки радост на всички по земната шир необятна —
ако на третия ден след това завали непрестанно,
тъкмо вода да покрие следата от волско копито:
късната оран със ранната би се така изравнила.
Всичко това във ума си пази и недей го забравя
нито във светлата пролет, нито в дъждовното време.
В зимните дни във ковачница, в кръчма задушна не влизай,
колчем студеното време от работа спира човека:
своята къща тогава усърдният мъж би уреждал,
иначе лошият мраз в безизходност и бедност те сварва:
своите подути крака със дръгливи ръце ще разтриваш.
Който е много бездеен и храни напразни надежди,
нямайки средства, на себе си зло във сърцето си мисли.
Лоша е тази надежда, която съпътства бедняка,
който във кръчма е седнал, прехраната без да подготви.
Още в средата на лятото робите ти наставлявай:
„Няма да бъде завинаги лято, правете хамбари!“
В месец ленеон^[23] пази се — добитъкът мре от студа му,
всичките дни му са лоши и мраз безпощаден настава,
тъй като духа Борей, конехранната Тракия минал,
после морето широко разбунил и стигнал дотука;
тътен тогава навред лесове и земя огласява;
дъбове много с високи корони и борове снажни

рухват на земната твърд многоплодна, сразени от него
в урви планински, и целият лес неизброден простенва.
Зъзнат животните, свили опашки под своето тяло,
даже и тези, които са с вълна покрити — дори и
козина гъста да имат, пронизва ги вятърът леден.
Също и волската кожа пронизва и никак не спира,
също козите със косми въздълги; обаче овцете,
тъй като гъсти руна притежават, не може прониза
мощният вятър Борей; а старикът от него се сгърбва.
Той не пронизва обаче девойката с меката кожа,
дето остава си вътре във къщи край майка си мила:
тя Афродита всезлатна и нейните грижи не знае.
Нежната кожа измива си хубаво, с масло уханно
после намазва се тя и си ляга във вътрешна стая
в зимния ден, октоподът когато гризе си краката^[24]
в своята къща без огън, във своето жилище жалко,
тъй като слънцето още не сочи му где да се храни;
то пребивава тогава в страната на тъмните хора,
грее пък много по-бавно и слабо за гръцкото племе.
Всички животни в гората — рогати, а също безроги,
тракат нещастни със зъби и бягат във гъстите дебри,
грижа такава в сърцата им има: стремят се и търсят
те да намерят убежище в плътни шумаци или пък
в куха скала и подобни тогаз на трикракия старец^[25],
който, с превита гърбина, склонил е глава към земята,
скитат се вредом и белия сняг да избягнат се мъчат.
Тялото ти защити си тогава и, както ти думам,
мека наметка, а също хитон до петите сложи си —
вито тъкани със вътък дебел, но на тънка основа, —
тъй облечи се и няма да зъзнеш с настръхнали косми,
няма изправени те да треперят по твоето тяло.
Ти се обувай с цървули от кожа на вол, убит вещо,
плътно покрити с кече да са те непременно отвътре.
Кожи от малки козички съшивай със жили говежди —
дойдат ли дните студени, ти тях на гърба си да метнеш,
те ще те пазят в поройния дъжд. На главата пък слагай
хубава плъстена шапка: ушите ти сухи да бъдат,

тъй като сутрин студено е, вятър Борей ли задуха;
облак от звездния свод във зори над земята се стеле —
той, житоносен, пои на блажените хора нивята;
след като сила почерпи от вечнотечащи потоци,
после се вдигне високо нагоре от зимна вихрушка,
привечер в дъжд се изсипва понявга, а друг път пък бягат
гъстите облаци, тъй като гони ги северен вятър.
Вкъщи със свършена работа, него преварил, върни се,
иначе тъмният облак отгоре връз теб ще се спусне,
твое то тяло след туй ще е мокро в прогизнали дрехи;
тази беда не допускай — понеже е зимният месец:
той за човек е най-тежък, най-тежък е също за скота.
Дажба на хората повече, двойно по-малко на вола
давай, че дългите нощи в това са изгодни за тебе.
Спазвай това, докогато годината свърши и дните
с нощите станат пак равни, когато отново земята —
майка на всички неща — донесе плодове най-различни.
Колчем със слънцестоеенето Зевс шестдесет мразовити
дни изтъркули, тогава звездата Арктур изоставя
точно във този момент Океанските струи свещени^[26],
първа изгрява и блясва, когато се спусне тъмата.

Лястовица — дъщеря на Пандион^[27], след него в простора
вдига се с писък, когато започва се новата пролет.
По-рано почвай резитба, така за лозите добре е.
Охлюв, Плеядите мразещ, щом от пръстта по стъблата
качва се — вече е късно тогава за копан на лозе,
сърпове трябва да точиш и робите трябва да будиш;
няма на сянка да сядаш и чак до зори да почиваш
в жътвено време, когато от слънце телата загарят.
Ревностно бързай тогава и вкъщи носи плодовете,
ставай ти рано в зори, за да имащ надеждна прехрана.
В изгрев едната третина от труд да си вече привършил,
изгревът пътя наспорва, наспорва и работа също,
изгревът щом се покаже, повежда по друми мнозина,
също така и на много волове яремите слага.
Щом разцъфти ангинарът и седнал в дървото, щурецът

звънко започне да лее безспирна и сладостна песен^[28]
изпод крилете си в дните томящи на лятната жег,
тъкмо тогаз са най-тлъсти козите и виното — пивко,
най-похотливи жените и най-маломощни мъжете,
Сириус щом изсуши коленете им, още главите,
зной пък опърли телата; но нека тогава да има
вече и сянка дълбока, и вино библинско^[29], и още
бяла погача, и с тях от козата последното мляко,
мръвки от пасла в леса и нераждала нивга телица,
още от първи козлета; и вино искрящо тогава,
в сянката седнал, да пия, сърцето си с гозби наситил,
свойто лице към Зефира, навяващ прохлада, обърнал,
също към буйния, чистия, вечно струящия извор.
Трижди наливай вода, а четвъртата част да е вино^[30].

Робите святото зърно Деметрино карай да вейт
още когато за пръв път могъщ Орион се явява^[31],
в място, на вятър открито, и още на кръгли хармани.
Щом го измериш, добре прибири го във делви: обаче
сложиш ли цялото жито готово във къщи, веднага
трябва ратай пред дома да поставиш, бездетна слугиня
също търси да наемеш — слугиня с кърмаче не струва;
дръж и озъбено куче — и без да му жалиш храната,
иначе някой разбойник нощес ще ограби имота.
Трябва сено да докараш и слама — да имат обилно
твоите волове и мулета. Дай след това да отпуснат
робите своите колене и двата си вола разпрягай.
Колчем на звездния свод Орион се яви във средата,
Сириус също, Арктур в Еос розовопръста пък взре се^[32] —
Персе, тогава отнасяй във къщи обраното грозде,
десет дена и нощи на слънцето ти го излагай,
пет пък на сянка го дръж, а на шестия в стомни наливай
дара на весел Дионис; когато Плеядите, също
с тях и Хиадите, още могъщ Орион пък залязват^[33] —
точно тогава помни, че е сгодното време за оран.
Ето така под земята търкулва се пълна година.

Морското дело опасно ако пък с копнеж те изпълва —
колчем да могат властта на могъщ Орион да избягнат,
гмуркат се вече Плеядите в димната шир на морето^[34],
тъкмо тогаз ветрове всевъзможни беснеят във вихър:
кораби вече не дръж във морето на цвят като вино,
както съветвам те аз, помни: обработвай земята.
Кораба ти изтегли върху суша, отвред обгради го
с камъни — влажната мощ да възпират на вятъра бурен;
трюмната тапа свали — да не би от дъжда да изгние.
Всички въжета и скрипци във къщи ще трябва да сложиш,
след като свиеш грижливо платната на морския кораб;
свойто кормило добро закачи над огнището после.
Сам пък почакай, докато за плаване времето дойде:
бързия кораб тогава спусни на вода, напълни го
после с товар подходящ, та печалба да носиш във къщи,
както и моят и твоят баща, неразумни ми Персе,
плаваше с кораби, тъй като нямаше сваятна прехрана;
той и пристигна един ден и тука след плаване дълго,
след като с кораба чер Еолийската Кима напусна,
бягайки не от охолство и не от имот и богатство,
ала от лошата бедност, дарена от Зевс на човека.
Той досами Хеликон се засели във жалката Аскра —
зиме зловеща, а лете пък тягостна, хубава — нивга.
Ти, о, Персе, помни: подобаващо време за всяка
работа има, но в морското дело това е най-важно.
Малкия кораб хвали, но в голям товари си багажа;
повече щом е товарът — и повече нова печалба
трупащ, ако ветровете си сдържат опасните вихри.
Щом в търговия насочвайки свойто сърце неразумно,
дългове, глад безотраден поискал би ти да избегнеш,
аз ти посочвам закона на морската шир многошумна,
нищо, че вещ аз не съм нито в кораби, ни в мореходство.
Тъй като нивга на кораб по ширно море не съм плавал,
само в Евбея веднъж от Авлида, ахейците гдето
нявга изчакваха бурята, много народ насъбрани
в път от свещена Елада към Троя, с жените си славна^[35].
Ето тогава в Халкида отплувах и аз за игрите

в чест на разумния Амфидамант; многобройни награди
бяха децата на славния мъж обявили. Ще кажа,
там че със химн победих и отнесох триножник с ушенца^[36].
Него на Музите аз посветих в Хеликон, че най-първо
там ме научиха те сладкогласните песни да пея^[37].
Толкова опит добил съм за кораби, здраво строени,
волята Зевсова мога обаче и тъй да ти кажа,
тъй като приказни песни от Музите аз съм научил.
Дни петдесет подир слънцестоеене — тогава, когато
лятото с жегите страшни към края си вече достига^[38],
време настъпва да плава човекът — че нито ще счупи
кораба, нито мъжете сред морската шир ще загинат,
в случай че неблагоприятен не е Посейдон Земеръсец
или пък Зевс, на безсмъртните цар, не им прати погибел,
тъй като в тяхната власт е смъртта на добри и на лоши.
Плавен е повоят в този момент, безопасно морето:
ти довери тогава спокойно на вятъра, спускай
бързия кораб в морето и качвай товара изцяло,
после стреми се по-скоро назад да се върнеш във къщи;
новото вино не чакай, ни есенен дъжд, нито буря,
що връхлетява те, нито ужасния повей на Нота,
който разбунва талазите, силния есенен Зевсов
дъжд съпровожда и прави морето опасно и страшно.
Пролетес време за плаване също за смъртните има:
тъкмо, когато за първи път колкото стъпка на врана
видиш, че стават листата смокинови в горните клонки —
тъкмо тогава морето достъпно за плаване става.
Значи да плаваш напролет е сгода дошла; но не мога
аз да я хваля, защото на мойто сърце не е свидна,
то е несигурно плаване; мъчно беда би избягнал;
все пак и в него се впускат невежите глупави хора,
тъй като средствата значат живот за нещастните смъртни.
Страшна е смърт сред вълните. Но аз да обмислиш те моля
всичките тези неща във сърцето си, както ти казвам.
Своя имот да не слагаш във вития кораб изцяло:
повече нека остане, по-малката част натоварвай.
Тъй като страшно сред морски вълни е с беда да се сблъскаш,

както е страшно, когато колата си ти претовариш,
ос потрошиш и така си съсипеш каруца и стока.
Не прекалявай, защото има си мярка във всичко.
В своята къща жена доведи си, когато е време:
нито когато остава ти много до трийсет години,
нито когато ги много надхвърлиш — тогава е време.
Тя да е зряла, да може от пет лета вече да ражда;
вземай девойка — да можеш на нрави добри да я учиш.
Най-подходяща е тази, която живее наблизо,
всичко оглеждай добре — да не станеш за смях на съседа.
Няма по-чудна печалба мъжът от добрата съпруга,
както от лошата нищо по-страшно не може да има:
алчна и лакома, даже и силен да бъде мъжът ѝ,
тя го изгаря без огън и старост без време му носи.
Гледай добре да избягваш гнева на блажените вечно.
Никога своя приятел не слагай наравно със брат си;
щом си го сложил обаче, злина не докарвай му първи.
Нито лъжи ей така, без причина; но той ако почне
думи омразни да дума за теб или зло да ти прави,
двойно по толкова ти запомни да му върнеш; обаче
пак ако дойде за дружба, готов да плати за злината —
ти приеми: че презрян е мъжът, у когото се сменят
разни другари; ликът ти за мислите нека не лъже.
Нито кани многочислени гости, ни хич да не каниш,
нито приятел на лоши бъди, ни хулител на свестни.
Нивга не смей да упрекваш човек за убийствена бедност,
дето погубва сърцето — от вечно блажените тя е.
Най-превъзходно имане е сдържан език у човека,
много наслада му носи, когато работи със мярка.
Лошо говориш ли, скоро ще чуеш по-лошо самият.
Никога в общия пир с многочислени гости не бивай
мрачен: насладата там е голяма, разноските — малки.
Нивга след изгрев на Зевс не възливай искрящото вино^[39],
нито на други безсмъртни, ръцете си без да измиеш:
глухи към теб ще останат, с проклетия ще те заплюват.
Нивга не бива, обърнат към слънцето, прав да пикаеш:
трябва да правиш това подир залез, помни, и към изток;

нито по пътя в движение, нито встрани ще пикаеш,
ни се разголвай: че ходят в нощите блажените вечно.
Клекнал, това би направил съвестен мъж и разумен
или пък би приближил на двор ограден до стената.
Нито показвай си ти срамотиите, в семе облети,
вкъщи, наблизо до огъня — трябва това да избягваш.
Не от вещаещо зло погребение щом си се върнал,
трябва да правиш деца, а от пир на безсмъртните вечно.
Нивга вода чуднотечна на вечни реки не нагазвай,
без да отправиш молитва със взор към красивите струи,
без да измиеш ръце със водата прекрасна и чиста.
Който с ръце, неизмити от зло, през реката премине,
той боговете разсърдва и болки му пращат по-късно.
Нивга на пищния пир на безсмъртните няма да режеш
нокти от китка петпръстна с блестящото твърдо желязо.
Нивга, когато пък вино се пие, черпак над кратера
няма да слагаш — с това участ пагубна ще си докараш.
Къща когато строиш, неодялани трупи не слагай,
иначе, седнала горе, кресливата врана ще грачи.
Нито се мий, нито яж от гърне, несветено все още,
тъй като дух отмъстител в такива гърнета се крие.
Нивга дванайсетгодишни момчета не бива да сядат
върз недвижимото^[40] — лошо е: прави мъжа немъжствен,
нито дванадесетмесечни — същото с тях ще се случи.
Нито с вода, във която жена се е мила, е редно
мъж да се къпе, защото оттука след време ще дойде
пакост ужасна. Недей се надсмива над тайнствата, колчем
жертва запалена видиш, че бог и това ще накаже.
Никога в устие ти на реки, към морето течащи,
нито във извор пикай, а внимавай това да избягваш,
нито върши по-голямата работа — то е по-лошо.
Тъй ще постъпваш: и хорската страшна мълва ще избягваш.
Зла е, понеже мълвата, и куха, и леко се вдига,
тежко обаче се носи, отхвърля се още по-мъчно.
Нивга мълвата докрай не загива, когато мълви я
много народ — и дори е божествена някак самата.

Дните от Зевс ще следиш най-внимателно, както е редно. казвайки също на робите: в месеца трийстият ден е^[41] най-подходящ да преглеждаш труда и разделяш храната. Тези са дните, които от Зевс промислителя идват, колчем тълкуват ги правилно хората, спазвайки всичко. Светите дни преди всичко са първи, четвърти и седми — в него Латона роди Аполон със оръжие златно; осмият ден и деветият — двата в растящия месец^[42] най-подходящи са работа смъртните в тях да извършват; най са добри единайстият ден и дванайстият — двата — плод веселящ да събираш, а също да стрижеш овцете; много по-хубав от двата дванайстият ден е, понеже паякът своите нишки преде, покатерен високо, в пладне, а своята купчина събира разумната мравка; седне ли в стана тогава жената, трудът ѝ наспорва. В новия месец в тринайстия ден не започвай сеитба, най-подходящ е обаче растения в него да гледаш. Шестият ден от средата на месеца^[43] лош е за тях пък, в него момче да се ражда добре е, но лошо — момиче както да бъде родено, така и във брака да встъпи. Първият шести е лошият ден да се ражда момиче, хубав е той пък козлета и овчи стада да скопяваш, още в кошара да бъдат запрени; отличен е също в него момче да се ражда; но то ще обича насмешки, думи любезно-коварни, лъжи и потайни беседи. В месеца в осмия ден ще скопяваш ти нереза, също бика ревящ, а в дванайстия ден пък — работното муле. В славния двайсети ден посред пладне се ражда мъдрецът, този човек надарен е богато и много със разум. Мъж е добре да се ражда в десети, жена във четвърти ден от средата на месеца^[44]; в него с ръката човешка мудни рогати волове, овце, работливи катъри, псета озъбени свикват. Пази се и много внимавай в дните четвърти от край и началото на месец^[45], че болки късат сърцето — това са наистина дни съдбоносни. Вкъщи съпруга води на четвърти от месеца; гледай птичите знаци^[46] да бъдат за тези неща подходящи.

Петите дни^[47] ще избягваш, че те са злокобни и трудни —
казват, Еринии зли са обсипвали с грижи тогава
Орк, от Ерида роден за беда на престъпващи клетва.
В седмия ден от средата на месеца^[48] ти се огледай
много добре и свещеното зърно Деметрино хвърляй
в кръгли хармани; дърварят пък нека сече за постройки
много греди; и дървета, които за кораби стават.
Нека пък почва в четвърти^[49] строежът на кораби леки.
Вечер е хубав деветият ден от средата на месец^[50];
няма в деветия ден от началото зло за човека.
В него да даваш живот и да бъдеш роден е отлично
и за жена, и за мъж, че денят е добър поначало.
Знаят малцина, че в двайсет и седми от месеца бива
делвата те да наченат, да сложат ярем на врата на
своите волове и мулета, още коне бързоноги,
бързия кораб^[51] със многото пейки да спуснат в морето
с цвят като вино — малцина го казват със вярното име.
Делва отваряй в четвърти: в средата на месец над всички
той е свещен, а когато след двайсети идва^[52], е хубав
рано в зори, но малцина го знаят; а вечер по-лош е.
Тези са дните, които на земните хора са в помощ;
другите всички случайни, безвредни са — нищо не носят.
Всеки различни дни хвали, малцина пък нещо го правят.
Някога мащеха бива денят, а понякога майка.
В тях и щастлив, и благат ще е, който докрай ги познава,
който се труди и няма вина пред безсмъртните вечно,
спазвайки птичите знаци, избягвайки стъпки погрешни.

<!--Омирови химни-->

[1] Тук Хезиод излага възгледа си за ролята на спора като фактор за развитие в живота на обществото. ↑

[2] Хезиод бил първородният син и по правото, осветено от боговете, трябвало да получи по-големия дял от наследството. Но брат му Перс по нечестен начин си го присвоил, подкупвайки управниците

— „дароядци“, след това пропилял дела си и имал намерение да заведе ново дело срещу Хезиод, за да получи и неговата част. ↑

[3] В оригинала — „слез и асфодел“. ↑

[4] Това била храната на най-бедните. Тоест, ако си моряк, ще преустановиш плаването. ↑

[5] Нартекс, или дяволски дивисил — вид дърво, служещо като огниво. ↑

[6] В оригинала — Аргифонт, прозвище на Хермес. Тълкува се по два начина: „убиец на Аргус“ (Хермес по заповед на Зевс убил стоокия Аргус, за да спаси Ио) и „бляскавосветъл“. ↑

[7] Тоест Хефест. Веднага след като го родила, ужасена от грозотата на сина си, Хера го хвърлила от Олимп. Хефест окуцал, но по-късно ѝ отмъстил, като я приковал към трона ѝ, без никой освен него да може да я освободи. ↑

[8] Пандора — „дарена от всички“. ↑

[9] Жената е Пандора. В епохата на патриархата на жената започва да се гледа пренебрежително: от източник на блага тя се превръща в причина за беди. ↑

[10] В оригинала — „демони“. Демоните са свръхестествени същества, които заемат по-долно място в йерархията в сравнение с боговете. ↑

[11] Мелийски нимфи — става въпрос за нимфите на ясена. Дръжката на копията се правела от ясен; самото копие получило постоянен епитет „ясеново“. Оттам и представата, че хората войни произлизат от ясена. ↑

[12] Героите са потомци на бог и смъртна жена или на богиня и смъртен, или пък на знатни предци. ↑

[13] Гостите и молителите се ползвали с особен статут: законите на гостоприемството били свещени, молителят също бил неприкосновен. ↑

[14] Плеядите изгряват през май, а залязват през ноември. ↑

[15] През октомври. ↑

[16] Лакътят, стъпката, педята и дланта като мерки за дължина — 1 лакът е 44,4 см, 1 стъпка — 29,6 см, 1 длан — 7,4 см, 1 педя — 22,2 см. ↑

[17] Една от функциите на Атина Палада е била да покровителства занаятите и всяка трудова дейност на човека изобщо. ↑

[18] Около средата на ноември. ↑

[19] Деметра е богиня на плодородието. Хадес, като бог на подземното царство, владее и скритите в земните недра богатства. ↑

[20] Зърното на Деметра е всъщност житното зърно. Наречено е „свято“, понеже житният клас е бил една от светините в Елевзинските мистерии. ↑

[21] Става дума за зимното слънцестоене, през декември. ↑

[22] През март. ↑

[23] По гръцкия календар — януари—февруари. През този месец се чествали Ленеите — празници в чест на Дионис, по време на които били изпълнявани пови комедии. ↑

[24] Според поверието октоподът, когато няма какво да яде, си изяжда краката. ↑

[25] Старецът е наречен трикрак заради тоягата, на която се подпира. ↑

[26] Краят на февруари. ↑

[27] Според мита атинският цар Пандион имал две дъщери — Прокна и Филомела. Прокна той дал за жена на тракийския цар Терей, който обаче се влюбил в сестра ѝ. За да има Филомела, той я излъгал, че Прокна е мъртва, а след това ѝ отрязал езика и я заточил. Но Филомела тайно успяла да съобщи на сестра си и Прокна замислила страшно отмъщение — убила сина си и с месото му нахранила Терей, баща му. После избягала със сестра си. Терей се втурнал да ги гони и щял да ги настигне, но тогава боговете се смилили над сестрите и превърнали Прокна в лястовица, Филомела — в славей, а Терей — в папуняк. ↑

[28] През юни. ↑

[29] Библинското вино се правело в Южна Тракия. ↑

[30] Гърците смесвали виното си, което било много гъсто, с вода в пропорция 3:1. ↑

[31] През юли. ↑

[32] През септември. ↑

[33] Краят на октомври. ↑

[34] Краят на октомври и началото на ноември. ↑

[35] Най-вече се има предвид, че в Троя е била отведена Хубавата Елена, заради която, според мита, избухнала Троянската война. ↑

[36] На тези игри Хезиод победил Омир. ↑

[37] Според античното схващане певецът не твори сам, а само повтаря внушените му от някое божество песни. В момента, в който лее песента си, той изпада в боговдъхновено безумие. ↑

[38] През август ↑

[39] Следват редица религиозни предписания, за чийто смисъл можем само отчасти да се досещаме. ↑

[40] В текста: това, което не бива да се пипа, например гроб. ↑

[41] Дните във всеки месец древните гърци разделяли на три декади според фазите на луната. Броенето ставало по следния начин: указвала се датата и се добавяло „от началото“, „от средата“ или „от края на месеца“. Например — „седмият ден от началото на месеца“ означавало, както и днес, седми. „Седмият ден от средата на месеца“ бил седемнадесети, а „седмият ден от края“ — двадесет и четвърти, защото дните от последната декада се броели отзад напред. Необходима подробност е, че гръцките месеци не съответстват на съвременните. Те започват откъм средата на всеки днешен месец и траят двадесет и девет или тридесет дни. ↑

[42] Тоест в началото на месеца. ↑

[43] Тоест шестнадесети. ↑

[44] Тоест четиринадесети. ↑

[45] Съдбоносните дни са четвърти и двадесет и седми (двадесет и шести, в зависимост от това дали месецът има тридесет или двадесет и девет дни). ↑

[46] Гърците гадаели по летежа и гласа на птици. ↑

[47] Тук не е ясно дали става дума за петия ден от всяка декада или само за първата декада. Ако е вярно първото предположение, дните са пети, петнадесети и двадесет и шести (двадесет и пети) от месеца. ↑

[48] Тоест седемнадесети. ↑

[49] Понеже малко по-горе се говори за ден от средата из месеца, логично е да предположим, че и тук е така. Тогава денят е четиринадесети. ↑

[50] Тоест деветнадесети. ↑

[51] Корабът е бърз, защото е управляван от много гребци, а те седят на пейки. ↑

[52] Тоест четвърти, четиринадесети и двадесет и седми (двадесет и шести). ↑

Издание:

Хезиод. Теогония, Дела и дни. Омирови химни. С. „Народна култура“, 1988.

Бележки: Ралица Константинова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.